

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Rupert

Poročne strategije v Indoneziji in Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Rupert

Mentor:izr. prof. dr. Anton Kramberger

Poročne strategije v Indoneziji in Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

*Hvala vsem, ki ste mi pomagali pri izdelavi diplomskega dela
ter me podpirali in stali ob strani vsa leta študija.*

TERIMA KASIH!

Poročne strategije v Indoneziji in Sloveniji

V diplomskem delu sem primerjala okoliščine poročnih strategij in vlogo žensk v Indoneziji in Sloveniji. Primerjala sem sodobne trende, ki se pojavljajo v obeh državah, in se pri tem osredotočila na položaj žensk. Kljub razliki v razvitosti držav sem predpostavljala, da se v obeh državah pojavljajo podobni trendi - spremembe družinskega življenja glede porok, starosti ob poroki, rodnosti in razvez ter sprememba družbenega položaja žensk, ki jo povzročita izobrazba in delovna participacija. V obeh državah lahko ugotovim podobne trende, le da je v Indoneziji hitrost prihoda in odvijanja teh trendov drugačna. Razlike se pojavijo pri ločitvah, katerih število se je v Indoneziji v zadnjih desetletjih močno znižalo, v Sloveniji pa močno povečalo. Podobnosti lahko ugotovimo glede višanja starosti ob prvi poroki, nižanja rodnosti, upadanja števila porok, višje izobrazbe žensk, visoke delovne participacije in še vedno tradicionalne spolne delitve vlog in dela.

KLJUČNE BESEDE: Indonezija, Slovenija, poroka, ločitev, rodnost

Marriage strategies in Indonesia and Slovenia

This thesis deals with marriage strategies and the role of women in Indonesia and Slovenia. My aim was to compare contemporary trends, which are present in both countries and focus on the position of women. Despite the differences in the countries' development, I have made an assumption that similar trends exist in both countries, for example the changes in family life in terms of the number of marriages, marrying age, natality, the number of divorces and the change in the social position of women, which is a result of education and work participation. There tend to be similar trends in both countries, yet the process of how quickly the trends arrive and develop differs in Indonesia. There are significant differences as far as divorces are concerned – the number of divorces has decreased in Indonesia whereas in Slovenia it has strongly increased. Certain similarities can be noticed between facts such as higher marrying age, low natality, fewer marriages, higher education of women, high work participation and the still traditional sex division of tasks and roles.

KEY WORDS: Indonesia, Slovenia, marriage, divorce, fertility

KAZALO

1. UVOD	7
2. GLAVNI SOCIALNI IN EKONOMSKI POUČENKI	9
2.1 INDONEZIJA	9
2.1.1 ZGODOVINA	9
2.1.2 PREBIVALSTVO	9
2.1.3 GOSPODARSTVO	10
2.1.4 VERA	11
2.2 SLOVENIJA	12
2.2.1 ZGODOVINA	12
2.2.2 PREBIVALSTVO	13
2.2.3 GOSPODARSTVO	14
2.3 RAST PREBIVALSTVA INDONEZIJE IN SLOVENIJE	14
2.4 STIKI IN IZMENJAVE MED DRŽAVAMA	15
3. POROKE	17
3.1 INDONEZIJA	19
3.1.1 STAROST OB PRVI POROKI	20
3.1.2 DOGOVORJENE POROKE	22
3.1.3 UPAD ŠTEVILA POROK	24
3.2 SLOVENIJA	25
3.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	27
4. RODNOST IN TIP DRUŽINE	29
4.1 INDONEZIJA	31
4.1.1 PROGRAM NAČRTOVANJA DRUŽINE	31
4.1.2 RODNOST	32
4.1.3 TIP DRUŽINE	33
4.2 SLOVENIJA	34
4.2.1 RODNOST	35
4.2.2 TIP DRUŽINE	37
4.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	39
5. LOČITVE	41
5.1 INDONEZIJA	42
5.2 SLOVENIJA	45
5.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	46
6. IZOBRAZBA ŽENSK	46
6.1 INDONEZIJA	47
6.2 SLOVENIJA	49
6.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	51

7. DELOVNA AKTIVNOST	52
7.1 INDONEZIJA	52
7.2 SLOVENIJA	53
7.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	55
8. DRUŽBENI POLOŽAJ ŽENSK	56
8.1 INDONEZIJA	56
8.2 SLOVENIJA	58
8.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA	59
9. ZANIMIVOST: LJUDSTVO MINANGKABAU IN MATRIARHAT	62
10. ZAKLJUČEK	65
11. SEZNAM LITERATURE	67
12. VIRI	71
13. INTERNETNI VIRI.....	73

1. UVOD

K temi moje diplomske naloge me je napeljalo štirimesečno bivanje v Indoneziji. Z vpogledom v indonezijski način življenja, njihove raznolike kulture in tradicije sem spoznala, da o tej več kot dvesto milijonski državi prej nisem vedela praktično nič. Hkrati je bilo v meni zakoreninjenih veliko predsodkov in napačnih predstav. Z bivanjem v drugi kulturi sem se tega v veliki meri znebila, rada pa bi svoje pridobljeno znanje vsaj v določeni meri prenesla še na druge ljudi.

Indonezija je najbolj številčna islamska država na svetu in vpliv islama na politično, kulturno in versko življenje je močan. Čeprav je skoraj 90 % prebivalstva muslimanov, je Indonezija sekularna država z visoko stopnjo verske tolerance. Vera in družina sta pomembna stebra družbe, družina predstavlja tudi pomemben socio-ekonomski element. Starši se velikokrat žrtvujejo, da bi svoje otroke primerno vzdrževali in izobraževali, od otrok pa se kasneje pričakuje, da bodo skrbeli za svoje ostarele starše.

Generacije dolgo so bile indonezijske družine ustvarjene s pogajanjem staršev o poroki svojih najstniških otrok. Ti so potem navadno živeli na domu svojih staršev, dokler sami niso postali starši in včasih, dokler niso imeli kar nekaj otrok. Poroka je bila vstopna točka na poti v odraslost. Ženske, ki se poročijo pri nižji starosti, so dlje časa izpostavljene možnosti, da postanejo noseče. Zato nizka starost ob poroki navadno pomeni visoko rodnost v družbi. V Indoneziji je zakon močno povezan z rodnostjo, saj se skoraj vsa rojstva zgodijo v okviru zakona. Starost ob poroki je tudi pokazatelj ženskega statusa. Nižja starost ponavadi pomeni nižji status in manjšo avtonomijo žensk.

V zahodni družbi je v strukturi družine prišlo do velikih sprememb, ki so vidne tudi v Sloveniji. Mladi podaljšujejo šolanje, vedno dlje živijo pri starših, vse manj je sklenjenih zakonskih zvez, vse več ločitev, starost ob poroki se je precej zvišala, vse več je zvez brez poroke in otrok, ki se rodijo izven zakonske skupnosti. Nekatere spremembe so podobne, nekatere pa različne kot v Indoneziji oziroma na Daljnem vzhodu.

V diplomskem delu bom primerjala poročne strategije in vlogo žensk v Indoneziji in Sloveniji. Primerjala bom sodobne trende, ki se pojavljajo v obeh državah in se pri tem osredotočila na položaj žensk. Moja predpostavka je, da se kljub razliki v razvitosti držav, v

obeh pojavljajo podobni trendi - spremembe družinskega življenja z nižanjem števila porok, rodnosti in višanjem števila razvez ter izboljšanje družbenega položaja žensk, ki ga prineseta večja izobrazba in delovna participacija.

Na začetku dela sem navedla glavne zgodovinske, družbene in ekonomske dejavnike Indonezije in Slovenije ter orisala, kako sta državi med seboj povezani glede prebivalstva, gospodarskih in kulturnih tokov. Tretje poglavje opisuje trende v sklepanju zakonskih zvez v obeh državah, pri tem sem dala poudarek starosti ob prvi poroki v Indoneziji in včasih močno prisotnim dogovorjenim porokam. V četrtem poglavju sem se osredotočila na rodnost in spremembe v tipu družine. Naslednje poglavje opisuje trende v razvezah zakonskih zvez. Šesto, sedmo in osmo poglavje so usmerjeni na položaj žensk - njihovo izobrazbo, delovno aktivnost in enakopravnost v družbi. V devetem poglavju sem opisala etnično skupino Minangkabau, ki je posebna zaradi svojih matriarhalnih običajev. V zaključku sem strnila svoje ugotovitve in napisala ključne primerjalne ugotovitve o poročnih strategijah v Indoneziji in Sloveniji.

Za preverjanje osnovne predpostavke sem poleg sekundarnih virov, ki obravnavajo zastavljeno tematiko, uporabila tudi statistične podatke več indonezijskih raziskav, podatke Statističnega urada Republike Slovenije in Poročila o človekovem razvoju. Uporabila sem internetne vire in navedbe iz pogovora s častnim konzulom Republike Indonezije g. Arnetom Mislejem.

2. GLAVNI SOCIALNI IN EKONOMSKI Poudarki

2.1 INDONEZIJA

2.1.1 ZGODOVINA

Na območju današnje Indonezije, še posebno na otokih Java in Sumatra, je v 5. stoletju nastalo več držav, v katerih so se na podlagi trgovskih vezi z Indijo uveljavili hinduizem, budizem in indijska kultura. V začetku 15. st. se je iz islamske države, ki je nastala na vzhodu Sumatre, islam razširil daleč na vzhod. Na začetku 16. stoletja so za kratek čas zavladali Portugalci, nato Angleži in Nizozemci, vendar je bila Nizozemska močnejša in je ustanovila kolonijo Nizozemska Indija s središčem na Javi. V 20. stoletju so nastale prve organizacije, ki so se začele upirati nizozemski kolonialni oblasti, med 2. svetovno vojno so Indonezijo za tri leta zasedli Japonci. Po njej so Indonezijci leta 1945 enostransko razglasili neodvisnost, leta 1949 jim je neodvisnost priznala tudi Nizozemska. Sledilo je obdobje politične in gospodarske nestabilnosti, predsednik Sukarno si je prilaščal vse več oblasti, imenovati se je dal za dosmrtnega predsednika. Zaradi neuspešne gospodarske politike so izbruhnili hudi socialni nemiri in v 60. letih se je okrepila komunistična partija. Leta 1967 je vojska prisilila Sukarna, da je oblast prepustil generalu Suhartu. Ta je uvedel t.i. Novi red, s katerim je ustavil gospodarsko propadanje, uredil državne finance in se tesneje naslonil na zahodne države. Država je s prihodki od nafte sicer dosegla vidne gospodarske uspehe, vendar se je zelo povečalo število revnega prebivalstva. Ob izbruhu azijske gospodarske krize so Indonezijo zajeli množični nemiri in leta 1998 je moral Suharto odstopiti. Sledilo je burno obdobje socialnih in drugih sporov, vendar je Indoneziji uspelo obdržati novo pridobljeno demokratično ureditev. (Natek in Natek, 2006: 249-250)

2.1.2 PREBIVALSTVO

Republika Indonezija leži v Jugovzhodni Aziji in sestavljena je iz približno 17.500 otokov, od tega okoli 3000 poseljenih. Po oceni naj bi število prebivalstva leta 2006 doseglo 245.500.000, kar jo po številu prebivalcev uvršča kot četrto državo na svetu (Internet 2). Zelo hitra rast prebivalstva v zadnjih desetletjih (1961: 97 mil.; 1990: 179 mil.) je predvsem posledica velikega znižanja smrtnosti v zadnjih desetletjih. Kljub precejšnjim uspehom programa za načrtovanje družine, prebivalstvo še vedno hitro narašča. Gospodarstvo temu ne more slediti, tako da se zelo velike socialne razlike med malo številno bogato elito,

naraščajočim srednjim slojem in revnimi množicami povečujejo. Rodnost je bila leta 2003 19,7 ‰ (med letoma 1986 in 1989 28,0 ‰), smrtnost 7,0 ‰, naravni prirastek 12,7 ‰, povprečna letna rast prebivalcev pa 1,3 ‰ (med letoma 1980 in 1990 1,98 ‰). Leta 2000 je delež mlajših od 15 let znašal 30,4 ‰ in delež starejših od 60 let 7,2 ‰. Prebivalci Indonezije govorijo okoli 270 različnih indonezijskih in 180 papuanskih jezikov (po drugih podatkih vsaj 669 različnih jezikov (Frederick in Worden (ur.), 1993: 71)), od leta 1947 je uradni jezik indonezijski jezik. (Natek in Natek, 2006: 248-249)

Velik napredek se kaže na področju izobraževanja. Pismenost prebivalcev, starejših od 10 let, je narasla iz 61 ‰ leta 1971 na 91 ‰ leta 2002. Največji napredek glede izobrazbe je očiten pri ženskah. Leta 1971 je udeležnost pri izobraževanju med otroki v starosti 7-12 let znašala 62 ‰ za dečke in 58 ‰ za deklice, leta 2000 pa 96 ‰ za dečke in 97 ‰ za deklice. (CBS in BPS v IDHS, 2003: 2) Delež starejših od 15 let brez izobrazbe je leta 2000 znašal 23,9 ‰, z osnovno šolo 53,8 ‰, s srednjo šolo 20,1 ‰ in z visoko izobrazbo ali več 2,2 ‰ (Natek in Natek, 2006: 249).

Eden najbolj pomembnih trendov v Indoneziji v 70. in 80. letih je bila urbanizacija. Od leta 1971 do 1990 je populacija, ki živi v urbanih območjih, narasla iz 17 ‰ na 31 ‰. Pokazalo se je sicer, da to ni izviralo iz naravnega mika mest, ampak zaradi pomanjkanja zaposlitev na podeželju. Populacija Džakarte je leta 1990 znašala 11,5 milijona in takrat so ocenili, da bo do leta 2000 narasla na 16,9 milijona. (Frederick in Worden (ur.), 1993: 85)

2.1.3 GOSPODARSTVO

Po gospodarskem zlomu sredi 60. let je Indonezija v Suhartovem obdobju doživela hiter gospodarski razcvet, a je pozneje zaostala za azijskimi tigri. Ima veliko rudnih in drugih naravnih bogastev - nafto in zemeljski plin, kljub temu pa ostaja izvoznica surovin ter velika uvoznica industrijskih izdelkov. Velik del prebivalstva se še vedno preživlja s kmetijstvom (2001: 40,2 ‰), v industriji in rudarstvu je zaposlenih 13,3 ‰ prebivalcev. (Natek in Natek, 2006: 249-251) Bruto družbeni proizvod (BDP, kupna moč) je bil za leto 2005 ocenjen na 865,5 milijarde USD, kar pomeni 3.600 USD na prebivalca. Realna letna realna rast BDP v letu 2005 naj bi znašala 5,6 ‰. (Internet 2)

Leta 2002 je splošna stopnja delovne participacije znašala 67,7 %, odkrite brezposelnosti je bilo 10,6 %. Zaposlitev v neformalnem sektorju je znašala 64,1 %. Delež revščine je bil 18,1 %. (Stalker (ur.), 2004: 187)

Transparency International je leta 2003 Indonezijo uvrstil kot dvanajsto najbolj skorumpirano državo na svetu in kot tretjo v Aziji, za Bangladešem in Mjanmarom. Korupcija seveda ni nič novega. Administracija Novega reda je namreč ustvarila nešteto neformalnih sistemov vplivanja. Čeprav je to resna ovira za posel in investicije, pa škoduje tudi revnim, ki morajo pogosto podkupovati že za najosnovnejše storitve. (Stalker (ur.), 2004: 19)

Skoraj deset let po ekonomski krizi konec devetdesetih je ekonomija sicer finančno stabilna, vendar so še vedno prisotne težave z brezposelnostjo, ranljivim bančnim sektorjem in nezadostno javno infrastrukturo. Težje pritegne tudi tuje investicije. (Internet 2)

2.1.4 VERA

Po verski pripadnosti so prebivalci večinoma sunitiski muslimani (88 %), na Baliu hindujci (2 %), kristjani (8 %) so predvsem na vzhodnih otokih, na nekaterih drugih otokih pa tudi pripadniki tradicionalnih verstev (1 %) (Internet 2).

Večina tukajšnjih muslimanov je v svojih verskih prepričanjih zmernih in tolerantnih. Še posebej na Javi islam sestavlja nekakšna zmes animističnih, hindu-budističnih in islamskih mističnih elementov. Hinduizem je prisoten večinoma na Baliu (93 %) in tudi ta se je ob adaptaciji v indonezijsko družbo precej spremenil (Frederick in Worden (ur.), 1993: 89, 93).

Mnogi trdijo, da so islamske družbe vnaprej obsojene na visoko rodnost, majhno uporabo kontracepcije in visoko umrljivost novorojencev in otrok (Caldwell, Faour, Kirk, Nagi, Youssef v Ghuman, 2003: 419). Tako naj bi bilo zato, ker islam zavira moč in avtonomnost ženske na način, ki ogroža njene zmožnosti omejitve rodnosti ali zagotovitve zdravja njenih otrok (Ghuman, 2003: 419).

Koran kot sveta knjiga islama sicer načeloma poudarja enakost moških in žensk, vendar vsebuje tudi dele, kjer postavlja ženske v slabši položaj. Tako na eni strani izenačuje moške in

ženske kot posameznike, vernike in učence, daje ženskam pravico ustvariti lasten posel brez moškevega soglasja, na drugi strani pa (moškim) dovoljuje poligamijo, ženski določi manjši delež pri dedovanju ali daje ženski besedi na sodišču le polovico teže v primerjavi z moško (Ahmed v Ghuman, 2003: 420).

Islamski nauk ima velik vpliv na državno politiko, kar se tiče poroke in družinskih zadev. Pravne in kulturne interpretacije islamskega nauka glede primerne družinskega življenja so osnova za šeriatsko pravo. Na primer, šariat uravnava moševo ločitev od žene, poligamijo, dedovanje. Tako v Indoneziji kot v nekaterih drugih muslimanskih državah, kot sta Egipt in Jordanija, družinsko pravo muslimanov določa posebna pravna struktura. Čeprav je nekaj poskusov sprememb uspelo do določene mere spremeniti zakon za prepoved vnaprej določenih porok, zgodnje poroke in poligamije, pa je veliko podobnih poskusov reform spodletelo. Upiranje reformacijskemu gibanju izpričuje veliko moč verskih nazorov glede primerne družinskega življenja. (Heaton, 1996)

Koran uči, da morajo biti moški oskrbovalci družine, njihove žene pa jim morajo biti pokorne. Če ženska ni pokorna, je moški ni več dolžan preskrbovati (Nasir v Heaton, 1996). Ta doktrina podpira ločene vloge po spolu in spodbuja razlikovanje med družinsko in socioekonomsko sfero (Heaton, 1996).

Ločitev je pri muslimanih dovoljena, vendar je »od vseh dovoljenih stvari v očeh boga najbolj preziranja vredno dejanje« (Hadith AD. 13:1 v Internet 9).

2.2 SLOVENIJA

2.2.1 ZGODOVINA

Na ozemlju Slovenije so se Slovani prvič začeli naseljevati v 6. stoletju in v 7. stoletju se je izoblikovala samostojna kneževina Karantanija. Nato so na to ozemlje začeli vdirati Nemci, Madžari, ozemlje je prešlo pod Habsburge, tu so na prehodu iz 18. v 19. stoletje kratkotrajno ustanovili francoske Ilirske province. Ideja o Zedinjeni Sloveniji se je prvič porodila med marčno revolucijo (1848). Leta 1918 se je Slovenija z ostalimi državami združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je kasneje spremenila v Kraljevino Jugoslavijo. Po 2. svetovni vojni je državi Federativna ljudska republika Jugoslavija zavladal Titov socialistični

režim, leta 1963 se je država, v kateri je bila Slovenija še s petimi drugimi republikami, poimenovala Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ). Po prelomu s Sovjetsko zvezo (1948) je Jugoslavija začela uvajati milejšo obliko socializma, ki je temeljila na družbeni lastnini proizvodnih sredstev in delavskem samoupravljanju. Po smrti Tita (1980) so se razmere začele zaostrovati, gospodarstvo je vse bolj tonilo, krepiti so se začele težnje po centralizaciji v Beogradu, stopnjevala so se nasprotja med narodi, vse glasnejše so postajale zahteve po demokratizaciji. Slovenski parlament je neodvisnost Republike Slovenije razglasil 25.06.1991, čemur je sledila desetdnevna vojna. Slovenija je v kratkem času razmeroma uspešno prebrodila obdobje prehoda iz samoupravnega socializma v parlamentarno demokracijo in iz dogovornega gospodarstva v tržno. V letu 2004 je postala članica tako zveze NATO kot Evropske unije. (Natek in Natek, 2006: 163-166)

2.2.2 PREBIVALSTVO

V Sloveniji je leta 2004 število prebivalstva znašalo 1.997.000. Do 2. svetovne vojne je bil značilen velik naravni prirastek, vendar razmeroma skromna populacijska rast zaradi množičnega izseljevanja v ZDA. Tudi med obema svetovnjima vojnama je prebivalstvo že naraščalo počasneje kot drugje v Evropi (povprečni letni prirastek v Evropi 5,3 ‰, v Sloveniji le 2,8 ‰). Po 2. svetovni vojni je Slovenija doživela hitro modernizacijo: naglo je prešla iz klasične agrarne družbe v industrijsko, kar se je kazalo zlasti v hitrem zmanjšanju deleža kmečkega prebivalstva in nagli rasti mest. V 80. in 90. letih je umrljivost preseгла rodno, kar je sprva nadomestil dotok mlajših priseljencev iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, po letu 1990 pa prebivalstvo skoraj ne narašča več. Po popisu leta 2002 povprečno število članov gospodinjstva znaša 2,8. Rodnost je leta 2004 znašala 8,4 ‰, smrtnost 8,5 ‰, naravni prirastek je bil torej -0,1 ‰, povprečna letna rast prebivalstva pa 0,1 ‰. Delež prebivalcev, mlajših od 15 let, je leta 2003 znašal 14,6 % in delež prebivalcev, starejših od 60 let, 20,4 %. Leta 2002 je odstotek prebivalcev, starejših od 15 let brez izobrazbe, znašal 7,0 %, z osnovno šolo 26,1 %, s srednjo šolo 54,1 % in z visoko izobrazbo ali več 13,0 %. Med 63,6 % prebivalcev, ki so se versko opredelili, je bilo ob popisu leta 2002 57,8 % katoličanov, 0,8 % protestantov, 2,3 % pravoslavnikov in 2,4 % muslimanov. (Natek in Natek, 2006: 161-163)

2.2.3 GOSPODARSTVO

Gospodarstvo je ob koncu 60. let zašlo v hudo krizo (t.i. dogovorna ekonomija), po letu 1980 pa so se začele politične in gospodarske razmere v Jugoslaviji še zaostrovati. Eden od razlogov za razmeroma uspešen prehod Slovenije v tržno gospodarstvo je ta, da je bila že v nekdanji SFRJ njen gospodarsko najrazvitejši del in da je bila izvozno precej navezana na zahtevnejše zahodne trge. Huda gospodarska kriza se je iz nekdanje Jugoslavije nadaljevala vse do leta 1993, številna podjetja so propadla, povečala se je brezposelnost (1990: 44.200; 1993: 129.000) in delež neaktivnega prebivalstva. Leta 1994 je prvič prišlo do rasti BDP (+5,3 %) in industrijske proizvodnje (1993: -2,8 %; 1994: +6,4 %), od takrat naprej pa je večinoma dosegala zmerno gospodarsko rast. Kmetijstvo prispeva manj kot 3 % BDP, število kmetij se zmanjšuje, a še vedno so v prevladi majhne kmetije. (Natek in Natek, 2006: 161, 165-166) Bruto družbeni proizvod (kupna moč) naj bi leta 2005 znašal 43,36 milijarde USD ali 21.600 UDS na prebivalca, s povprečno letno realno rastjo 3,9 % (Internet 2).

2.3 RAST PREBIVALSTVA INDONEZIJE IN SLOVENIJE

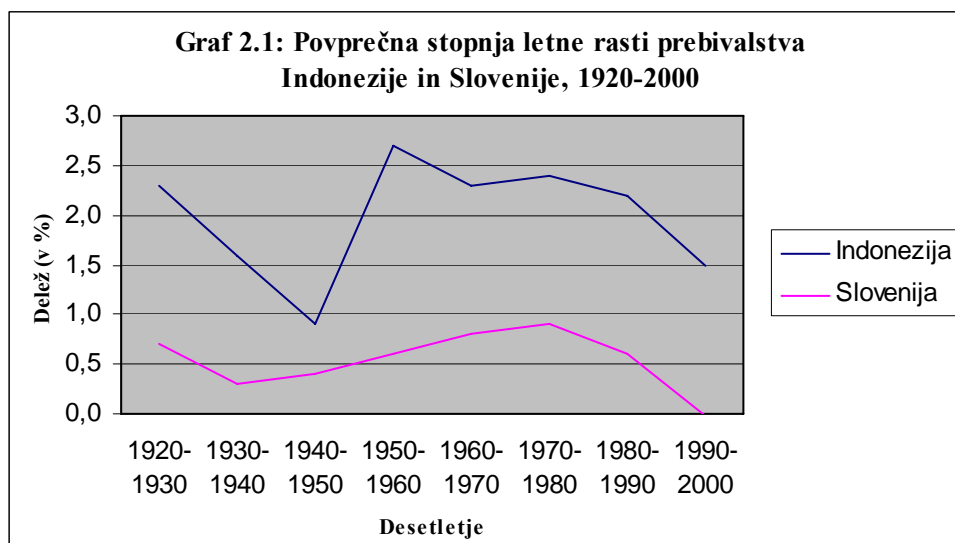
Tabela 2.1 prikazuje rast prebivalstva v Indoneziji in Sloveniji od leta 1920 do zadnjega popisa leta 2000 v Indoneziji in 2002 v Sloveniji. Medtem, ko je v Sloveniji rast prebivalstva potekala zelo zmerno (prebivalstvo je v osemdesetih letih naraslo za približno 660.000 ali 50 %), je v Indoneziji prebivalstvo naraslo skokovito. Iz 49 milijonov leta 1920 se je povečalo na 206 milijonov leta 2000, kar pomeni kar štirikratno povečanje števila prebivalstva. Rast prebivalstva se sicer umirja (glej graf 2.1). Iz 2,31 % v letih 1971-80 se je spustila na 1,98 % v letih 1980-1990 in do leta 2000 še upadla na 1,49 % (Internet 8).

V Sloveniji je rast prebivalstva že padla pod 0 %. Vzrok za počasno rast prebivalstva v Sloveniji so velika izseljevanja, ki so potekala od zadnjega desetletja 19. stoletja do začetka sedemdesetih let 20. stoletja (Likar (ur.), 1998: 9). Najhitrejša rast je potekala po drugi svetovni vojni, še posebno med letoma 1971 in 1981, ko je Slovenija z ugodnim gospodarskim razvojem postala zanimiva za priseljence iz takratne Jugoslavije.

Tabela 2.1 Rast prebivalstva Indonezije in Slovenije, 1920/1921 - 2000/2002 (v 1000)

Leto popisa:	Indonezija	Slovenija
1920 / 1921	49.344	1.305
1930 / 1931	60.593	1.398
1940 / 1948	70.112	1.440
1950 / 1953	76.571	1.504
1961	97.019	1.591
1971	119.208	1.727
1980 / 1981	147.490	1.892
1990 / 1991	179.379	2.002
2000 / 2002	206.264	1.997

Vir: Frederick (ur.), 1993: 350;
 Statistični urad Republike Slovenije, Statistični letopis 2005;
 Internet 8

2.4 STIKI IN IZMENJAVE MED DRŽAVAMA

Stiki med Slovenijo in Indonezijo so skromni. Glede na Statistični letopis (Rezultati raziskovanj, 2001: 326) je 31. decembra 1999 v Sloveniji živel pet državljanov Republike Indonezije, štirje moški in ena ženska. To število je do 31. decembra 2004 naraslo na 11 državljanov Indonezije.

Po navedbah g. Arneta Misleja, častnega konzula Republike Indonezije, se je v zadnjih petih letih v Slovenijo preselilo približno 10 Indonezijcev in si tu tudi ustvarilo družino. Več kot pol od njih si je pridobilo slovensko državljanstvo. Približno deset je bilo tudi študentov, ki so prišli na študij v Slovenijo še za časa jugoslovanske udeležbe v Gibanju neuvrščenih, približno pet jih tu še vedno živi. Nekaj je tudi slovenskih državljanov, ki so se odselili v Indonezijo, vendar natančna številka ni znana.

Leta 2005 je skupni izvoz v Indonezijo znašal 983 milijonov SIT, leta 2006 v prvih petih mesecih pa 404 milijone SIT. Uvoz iz Indonezije v Slovenijo je leta 2005 dosegel 8.716 milijonov SIT, v prvih petih mesecih leta 2006 pa 5.386 milijonov SIT. (Internet 5)

Glede na navedbe g. Misleja gre letno v Indonezijo v povprečju okoli 740 Slovencev. To število je zelo naraslo po krizi, torej konec devetdesetih let, ko so se cene v Indoneziji zelo znižale. Leta 1999 je šlo v Indonezijo 2.515 Slovencev. Število se je vsakokrat zelo zmanjšalo po terorističnih napadih, tako v Indoneziji kot v ZDA. Do konca leta 2005 je tako padlo pod 500.

Okrog 90 % Slovencev, ki gre v Indonezijo, gre tja zaradi turizma, pri tem gre največkrat za organizirani, agencijski turizem. Za študijske namene jih je šlo v zadnjih desetih letih, odkar je g. Mislej na tej funkciji, manj kot pet, gospodarstvenikov, ki gredo v Indonezijo zaradi poslovnih razlogov, je okoli 20. Številke niso natančne, ker je velikokrat lažje vzeti turistični vizum kot katerega koli drugega. Nekaj je bilo tudi političnih delegacij, nazadnje je minister za zunanje zadeve g. Rupel obiskal Indonezijo v začetku leta 2006.

Število Indonezijcev, ki pridejo v Slovenijo, je zelo majhno. Slovenija v Indoneziji nima svojega predstavništva, je zelo zaprta država in tako je pridobiti izstopni vizum zelo težko in drago. Na leto jih tako pride v Slovenijo le okoli 10 in največ do 50. Število se poviša ob raznih delegacijah in večjih dogodkih, kot so bili čebelarsko srečanje, šahovska olimpiada in podobno. Leta 2003 je predsednika Drnovška obiskal indonezijski minister za zunanje zadeve N. Hassan Wirajuda (Internet 12), obisk v Sloveniji je vršil tudi indonezijski minister za gospodarstvo.

V Sloveniji je gostovalo tudi že nekaj umetniških skupin, nazadnje na festivalu Druga godba, maja 2006, ko je v Ljubljano prišla zasedba Samba Sunda s tradicionalno glasbo *gamelan* (Internet 4). V Slovenskem etnografskem muzeju je tudi zbirka indonezijskih batikov in senčnih lutk, ki jih je donirala žena g. Aleša Beblerja, diplomata v Indoneziji v šestdesetih letih. Pred podpisom je Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Indonezije o gospodarskem, znanstvenem in tehnološkem sodelovanju (Ur.l.RS-MP, št. 6/2000) (Internet 7).

3. POROKE

»Poroka je zgodovinsko potrjen mehanizem za ohranjanje ali izboljšanje položaja posameznika ali družine« (Elder in Adams v Černigoj Sadar in Drobnič, 1999: 1). »Odločitev za poroko je pri večini ljudi rezultat dolgotrajnega, kumulativnega in neprestano spreminjajočega se procesa življenjskega poteka. Ta proces se začne s socializacijo v otroštvu in mladosti v družini orientacije, se nadaljuje v izobraževalnem sistemu in nato v poklicni karieri« (Černigoj Sadar in Drobnič, 1999: 2). To velja za večino ljudi, ne pa za vse. Poroka namreč ni v vseh primerih odločitev posameznika, ki se bo poročil. Predvsem v manj razvitem in razvijajočem se svetu je ta odločitev pogosto na strani staršev in drugih sorodnikov bodočega mladoporočenca in še večkrat mladoporočenke.

Nizek socioekonomski status žensk je pogosto povezan z mišljenjem, da ženskam pripadajo le vloge znotraj družine. Ta tendenca je prisotna zlasti - vendar ne zgolj - v islamskih družbah. Kombinacija zgodnjih - pogosto prej dogovorjenih - porok, visoke rodnosti, spolne segregacije, izoliranosti žensk, mišljenja, da se morajo ženske pokoravati svojim možem, in nizke vključenosti žensk v delo je ustvarila večinoma družinsko in podrejeno vlogo ženske. Zgodnja poroka je eden ključnih elementov, ki povezujejo nizek socioekonomski status in visoko vključenost v odgovornosti zgolj znotraj družine. Ker je poroka pogosto prvi formalni dogodek, ki pomeni iniciacijo ženske v odraslo družinsko življenje, starost ob poroki igra ključno vlogo v kasnejšem poteku življenja ženske. (Heaton, 1996)

Povsod po svetu poroko smatrajo kot trenutek praznovanja in prelomnico na poti v odraslo življenje. Tako na dekleta kot fante ima zgodnja poroka velik fizični, intelektualni, psihološki in čustveni vpliv, poleg dobrih stvari povzroča tudi frustracije, npr. prikrajša jih za možnosti izobraževanja in osebne rasti. Dodatno za dekleta skoraj gotovo pomeni prezgodnjo nosečnost in velikokrat vodi v doživljenjsko družinsko in spolno podložnost, proti čemer nimajo besede. Družine gledajo na poroko kot na strategijo za utrditev družine, kot ekonomski dogovor ali način, da dekleta zaščitijo pred neželenim spolnim zблиževanjem (UNICEF, 2001).

Čas prve poroke ali zveze je pomembna dimenzija ženskega reproduktivnega vedenja z daljnoročnimi posledicami, še posebej za njihovo reproduktivno zdravje in družbeni status. V veliko razvijajočih se državah se med polovico in dvema tretjinama prvih rojstev zgodi manj

kot dve leti po tem, ko je ženska stopila v prvo zakonsko zvezo. Tako zgodnja poroka po navadi sovпада z rojstvom prvega otroka pri nizki starosti matere. Nosečnost pri nizki starosti predstavlja veliko zdravstveno tveganje za mlado žensko ter, če donosi, za njenega otroka; tveganje se poveča z revščino in nezadostnim dostopom do zdravstvenih uslug. (Singh in Samara, 1996: 148)

Za ženske, ki se poročijo pri nizki starosti, je bolj verjetno, da bodo v materinstvu našle edini izziv v življenju. To se odrazi v njihovem zanemarjanju lastnega razvoja na drugih področjih, npr. formalni izobrazbi, usposabljanju za delo, delovnih izkušnjah in osebni rasti. Celotno njihovo zakon je lahko ogrožen. »Nizka starost pri prvi poroki je na dolgi rok namreč povezana z večjo verjetnostjo ločitve« (Singh in Wulf v Singh in Samara, 1996: 148).

Ženske, ki se poročijo pri nižji starosti, si pogosteje zamišljajo idealno družino kot relativno veliko družino, imajo več otrok in se redkeje odločijo za omejitve rodnosti. Pogosteje imajo nižjo stopnjo izobrazbe in redkeje se vključijo v formalno delo. (Heaton, 1996)

V bistvu gre pri odlaganju poroke za instrumentalizacijo žensk v moderniziranih, tržnih družbah, za težnjo, da svoje življenje namenijo tudi nedružinski delovni participaciji. Povečan dostop žensk do plačane zaposlitve - kar je tipična posledica strukturnih sprememb na trgu delovne sile zaradi ekonomskega razvoja - vpliva na željo ženske in njenih staršev po odložitvi poroke na poznejši čas. Delovne izkušnje, še posebej v formalnem sektorju, izpostavijo žensko novim idejam in normam, ki odvrnejo od zgodnje poroke. Zaposlitev prav tako lahko zagotovi ekonomske vire za odložitev poroke in ekonomsko spodbudo za starše, da med tem ekonomsko produktivnim obdobjem mlajše odraslosti spodbujajo hčere k samskosti. (Singh in Samara, 1996: 148-149)

Tudi izobrazba je pomemben dejavnik v diskusiji glede starosti žensk ob poroki. V večini razvijajočih se držav je dostop do formalnega izobraževanja v zadnjih tridesetih letih zelo narasel. Formalna izobrazba višja od primarne stopnje je v nasprotju z zgodnjo poroko, saj v razvijajočih se državah poročene ženske navadno niso več vključene v šolanje. Formalno izobraževanje tudi oblikuje ideje in vrednote in tako naj bi bila po nekaterih trditvah ena od posledic, še posebej izobraževanja na višjih stopnjah, tudi večja izpostavljenost zahodnim vrednotam in vedenju. Izobrazba je pozitivno povezana z znanjem o kontracepciji in z večjo močjo odločanja glede kontracepcijske izbire. (Singh in Samara, 1996: 149)

Poroke v Evropi in Severni Ameriki so že od nekdanj potekale kasneje v posameznikovem življenju, kakor v drugih deželah sveta (UNICEF, 2001: 5). Povprečna starost evropske ženske 16. stoletja (razen elite, lastnikov posesti) je bila 24 let (26 pri moških), in je v 18. stoletju zrasla na 27 (30 pri moških). Družina je bila, kot danes v mnogih agrarnih družbah, enota ekonomske produkcije. Vendar so bila gospodinjstva navadno ločena; novoporočenca sta potrebovala prostor zase in sta navadno privarčevala nekaj denarja pred začetkom skupnega družinskega življenja. Kasnejše poroke so imele pomemben vpliv na tip odločanja partnerjev. Ker so se moški in ženske poročili kot odrasli, z življenjskimi izkušnjami, bi bilo nenavadno brez ugovora sprejeti odločitev staršev.

Danes so zahodne države v obdobju hitrih družbenih sprememb, ki odražajo trk med tradicijo in modernizacijo. Družinski vzorci so na prelomnici - stopnje ločitev so zelo visoke, samsko starševstvo pa močno v porastu. (Chesnais, 1996)

3.1 INDONEZIJA

Indonezijski mladi ljudje, ki vstopajo v reproduktivna leta, se soočajo z velikimi družbenimi spremembami. V dobi industrializacije, "westernizacije", informatizacije, globalizacije transporta in komunikacij je sprememba družbenih vrednot in tradicionalnih norm neizogibna. Mladi odraščajo v drugačnih razmerah kot so pred njimi odraščali njihovi starši in stari starši. Današnje generacije imajo več svobode, kar je posledica trenutne politično-ekonomske situacije. Imajo več prostora in svobode za razvoj lastne individualnosti. V preteklosti domet mladih Indonezijcev ni segal dosti dlje od njihovih bližnjih družin in etničnih skupin. Danes so mladi, še posebej v urbanih območjih, bolj izpostavljeni izobrazbi, množičnim medijem in vladnim programom. Tako imajo nove zglede in ozire: sovrstnike, družine, vrstnike v zahodnem svetu, šole, učitelje, nacionalne identitete, globalizacijo informacij in računalniške mreže; mladi ljudje so zato svobodnejši od svojih staršev in starih staršev, saj lahko bolje izrazijo svoj jaz. (Utomo, 2003: 9)

V zadnjih letih se je Indonezija soočila z veliko družbeno spremembo glede socializacije med spoloma pred poroko. To se kaže v odloženi prvi poroki, večji svobodi pri izbiri partnerja, povečanem številu porok iz ljubezni, odloženem porodu prvega otroka in večji svobodi hčera, predvsem glede višje izobrazbe in kariere. Čeprav je starševstvu in poroki še vedno pripisana

velika vrednost, današnji starši vse bolj spodbujajo svoje otroke k višji izobrazbi, razvoju znanja in kariere (Utomo, 2003: 9).

Vendar so poroka in otroci v Indoneziji še vedno univerzalna norma. Podatki iz leta 1995 kažejo, da je bilo v starostni skupini 45-49 let poročenih 98,3 % žensk (CBS v Savitridina, 1997). Čeprav so "poroke iz ljubezni" sedaj bolj pogoste kot tradicionalno dogovorjene poroke (ki so bile precej pojavne do konca 70. let), mladi moški in ženske, ki so ekonomsko neodvisni in imajo na delu varne položaje, še vedno gledajo na poroko in otroke kot na nujo in se kot samski ne bi počutili izpolnjene. Socio-kulturni in verski pritiski so glede tega precej močni, tako tudi starši, sorodniki, prijatelji, vrstniki in sodelavci spodbujajo samske, naj si poiščejo partnerja. Mlada dekleta so tradicionalno socializirana v smislu, da morajo biti dobre žene in matere ter da morajo vzdrževati lep zunanji izgled, da bodo pritegnile bodočega moža (Utomo, 2003: 6).

V zadnjih desetletjih je prišlo do velikih sprememb v strukturi in delovanju družin. Te spremembe so (Hugo v Internet 1):

1. težnja iz razširjene k nuklearni družini,
2. upad moči patriarhalne kontrole,
3. prehod iz porok, dogovorjenih preko staršev, do lastne izbire partnerja,
4. upad poligamnih zakonov,
5. povišana starost ob poroki in upad rodnosti za približno 50 %.

3.1.1 STAROST OB PRVI POROKI

Starost ob poroki je že dolgo pomemben faktor, ki določa rodnost in vpliva na družinski potek življenja. Še posebej je pomembna v kulturnih okoljih, kjer je primarna vloga žensk biti žena in mati. V takšnih kontekstih poroka simultano uvede ženske v njihove odgovornosti za skrb za dom in omeji njihove potencialne vloge v nedružinskem kontekstu (Heaton, 1996).

V vseh provincah, urbanih in ruralnih območjih, se povprečna starost ob prvi poroki zvišuje. Vendar je istočasno celotna institucija zakonske zveze podvržena velikim spremembam. Starši ne odločajo več o partnerju svojih otrok in pari ne čakajo več s spolnimi odnosi do poroke. Pretekla predpostavka, da poroka tvori temeljno produkcijsko enoto za kmetovanje ali

trgovino, se je spremenila s trenutno zahtevo, da morajo biti pred smotrno poroko dosežene osnovne dobrine in izobrazba. Današnje prevladujoče mnenje je tudi, da mora osnovo zakona predstavljati ljubezen. (Hull, 2002: 5)

Med letom 1900 in začetkom 2. svetovne vojne je do porok v Indoneziji navadno prišlo med zelo mladimi dekleti in le nekaj let starejšimi dečki oziroma možmi. Neveste, stare 12 ali 13 let, so bile nekaj običajnega, pravzaprav je bilo za dekleta zelo nenavadno, če so dosegle 20 let in se pred tem niso poročile oziroma zaročile (Hull, 2002: 2).

Po letu 1945 se je starost žensk ob prvi poroki začela povečevati in sicer je približno po četrto stoletja narasla iz 15,9 na 16,5 let v Zahodni Javi, iz 17,1 na 18,0 v Centralni Javi, in iz 18,3 na 19,5 na Sulawesiju (Sutarsih v Hull, 2002: 2). Raziskave po letu 1976 pa kažejo, da se je povprečna starost v zadnjih dveh desetletjih povečala še za dve do tri leta. Leta 1993 je bilo med dekleti, starimi 20-21 let, poročenih 49 %, leta 1997 je ta številka padla na 43 % (IFLS 1993 in IFLS 1997 v Sundaram, 2005: 1).

Indonezijska raziskava demografije in zdravja 2002-2003 (IDHS, 2003: 101) je pokazala, da starost ob prvi poroki za skupino žensk, starih 45-49 let, znaša 17,9 let, za ženske med 25. in 29. letom starosti pa 20,2 let. Izmed najstarejših izprašanih žensk (45-49 let) se jih je ena petina poročila do 15. leta, medtem ko se je med ženskami med 20-24 let tako zgodaj poročilo 5 %. Povprečna starost ob prvi poroki je v raziskavi iz leta 1997 za ženske, stare 25-29 let, znašala 18,6 let, iz let 2002-2003 pa 19,2 let. Kasneje se poročijo ženske, ki stanujejo v urbanih območjih in ki imajo višjo izobrazbo. Razlika v letih ob prvi poroki za ženske z vsaj sekundarno izobrazbo in tistimi brez izobrazbe pa je 6 let (23,5 let proti 17,1 let).

Tudi raziskava Savitridine (1997) je pokazala, da je izobrazba pri ženskah na Javi najmočnejši dejavnik, tako pri zgodnji poroki kot pri prekinitvi zakona. Ženske, ki imajo najnižjo stopnjo izobrazbe oziroma je nimajo, se najpogosteje poročijo mlade in prekinejo svoj zakon.

Velik vpliv ima tudi kraj bivanja. Kot je razvidno iz tabele 3.1 se ženske, ki živijo v urbanih območjih, poročajo približno dve leti in pol kasneje, kot njihove vrstnice, ki živijo na podeželju. Največja razlika je prisotna med ženskami v najmlajši izprašani skupini, torej v starosti 25-29 let.

Tabela 3.1: Povprečna starost ob prvi poroki za ženske po starostnih skupinah in bivališču, Indonezija, 1994

Bivališče	Trenutna starost					Skupaj (25-49)
	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	
Urbano	22,0	19,6	19,7	18,8	18,5	20,0
Ruralno	18,1	17,6	17,1	16,7	16,5	17,4
Skupaj	19,2	18,2	17,9	17,3	17,2	18,1

Vir: CBS in drugi v Utomo, 2003: 7

Z zakonom o poroki iz leta 1974 je bil določen zakonski minimum za starost ob poroki (19 let za moške in 16 let za ženske; za poroko pod to mejo je potreben sodni preudarek in soglasje staršev) in prepovedan zakon, sklenjen proti volji žensk (Stalker (ur.), 2001: 17).

Teoretično proces modernizacije pospeši spremembe v psihološki naravnosti ljudi, sproži večji individualizem, kar povzroči, da ljudje začnejo bolj ceniti svojo avtonomijo in si v življenju želijo več kot samo poroko in družino. V tem primeru so kasnejše poroke logična posledica večjega individualizma in drugih sprememb vrednot. Poleg tega si lahko posamezniki želijo svoj zakon ubraniti pred pritiski norm razširjene družine. Prioriteto hočejo dati zakonski zvezi in so pripravljene počakati, da najdejo osebo, ki bi ustrezala njihovi predstavi idealne družine. Večja ekonomska neodvisnost, ki sta jo povzročili višji izobrazba in delovna participacija, vse to omogoča. (Sundaram, 2005: 24-25)

Kljub vsemu je potrebno veliko časa, da se določeni družbeni vzorci spremenijo. Na primer, po popisu leta 1998 je bilo porok, sklenjenih pri starosti manj kot 16 let, v Zahodni Javi še vedno 16 % (Stalker (ur.), 2001: 9).

3.1.2 DOGOVORJENE POROKE

Večina parov se v novejšem času dogovori za poroko na podlagi medsebojne privlačnosti ali romance in zato se poročijo kasneje, njihove zveze pa so bolj trdne. Metoda dogovorjenih porok, kjer so starši iskali partnerja za svojega otroka in so o pogojih zakona razpravljali s starši bodočega zakonca, se je spremenila v iskanje partnerja s strani otrok samih. Raziskave kažejo, da je odstotek dogovorjenih porok iz 90 % pred letom 1945 padel na 50 % po letu 1960 in v nekaterih regijah celo pod eno petino. V urbanih območjih je delež porok, dogovorjenih s strani staršev, sedaj zanemarljiv. Vendar to ne pomeni, da imajo mladi ljudje

pri izbiri partnerja popolno svobodo. Starši in drugi sorodniki so zelo zainteresirani za ženitno posredovanje, vendar je že splošno sprejeto, da so mladi ljudje upravičeni, da zavrnejo neželene kandidata. (Hull, 2002: 3)

Na prvi pogled se zdi družbena sprememba zelo enostavna - ko je Indonezija prešla proces modernizacije, se je metoda dogovorjenih porok spremenila, tako da je iniciativa največkrat na strani para. Očitno se je kot posledica zvišala tudi starost ob prvi poroki. Vendar pa družbene transformacije v Indoneziji le niso bile tako preproste. Med najmočnejšimi spremembami sestave tradicionalnih družbenih institucij sta dve, ki sta vplivali na ljudi vseh družbenih razredov in na večino geografskih regij. To sta razširitev osnovnega in nižje sekundarnega izobraževanja ter formalizacija mnogih delovnih ureditev za mlade. Višja udeležba pri izobraževanju in sprememba delovne sile iz družinsko temelječe v industrijsko obliko organizacij nakazujeta, kako otroci pridobivajo večjo neodvisnost v odločanju in obenem spreminjajo prostor delovanja, kjer lahko srečajo bodočega partnerja (Hull, 2002: 4).

Iz tabele 3.2 vidimo, da so v 70. letih, glede na raziskavo iz Srednje Jave, o kar približno treh četrtinah sklenjenih prvih zakonih odločali starši, na lastno željo je bilo sklenjenih le približno 17 % prvih zakonov in na željo drugih oseb (največkrat bratje in drugi sorodniki) približno 4 %. Z vsakim naslednjim zakonom je bolj upoštevana lastna želja zakoncev in ne več toliko želja staršev ali ostalih.

Tabela 3.2: Zaporedni zakon žensk, sklenjen glede na lastno željo ali željo staršev in drugih, Mojolama, Srednja Java, Indonezija 1974

Zakon na željo:	staršev (%)	lastna želja (%)	ostali (%)	skupaj (%)
1. zakon	78,5	17,2	4,3	100
2. zakon	57,5	36,6	5,9	100
3. zakon	46,2	48,7	5,1	100
4. zakon	36,4	63,6	/	100
skupaj	68,6	26,8	4,6	100

Vir: Singarimbun in Manning, 1974: 69

Ista raziskava (Singarimbun in Manning, 1974: 70-72) je pokazala, da ima izobrazba močan vpliv: pri ženskah brez izobrazbe so v 81 % primerov o poroki odločili starši, pri ženskah s primarno izobrazbo v treh četrtinah primerov, pri ženskah z višjo stopnjo sekundarne izobrazbe ali več, pa so starši vplivali le še v eni tretjini primerov. Na odločitev o poroki vpliva tudi starost ob poroki. Pri porokah, sklenjenih pred 15. letom, so imeli glavno besedo starši v 91 % primerih, pri poroki nad 21 let pa v 66,1 % primerih.

3.1.3 UPAD ŠTEVILA POROK

V preteklosti je bila v večini azijskih držav prisotna skorajšnja univerzalnost porok, kar pomeni, da so se skoraj vsi prebivalci poročili. V zadnjih dveh desetletjih pa se je delež žensk v 30-ih in 40-ih letih, ki so še vedno samske, zelo povečal. Še posebej je to vidno pri ženskah, ki živijo v velikih mestih in imajo terciarno izobrazbo. Do pred približno tremi desetletji so bile neporočene ženske velik odklon v trdno družinsko orientiranem svetu Jugovzhodne in Vzhodne Azije. (Jones, 2003)

Islam od svojih privržencev zahteva, da se poročijo in si ustvarijo družino. Skrb za neporočene je nov pojav in je zato povzročila ustanovitev velikega števila ženitnih posredovalnic. Uporabniki oziroma uporabnice le-teh si namreč niso mogli najti ustreznih partnerjev, bodisi zato ker so bili prezaposleni s študijem ali delom in zato niso imeli časa za socializacijo, bodisi zato ker jih njihovo versko prepričanje odvrča od sestajanja z nasprotnim spolom. Tudi starši, ki so običajno posredovali pri izbiri partnerja svojih otrok, so to dejavnost opustili. (Simon v Jones, 2003: 16)

Revolucija v izobraževanju, ki je posledica velike gospodarske rasti v zadnjih treh desetletjih, in določeni trendi v ekonomiji so ženskam odprli možnosti zaposlovanja v rastočih panogah, npr. v elektroniki, poučevanju, storitvah... Prisotnost žensk na trgu delovne sile se je začela povečevati. S tem se je zmanjšala njihova finančna odvisnost od moških in povečal razpon novih poznanstev, ki jih prinese urbano delovno mesto. Prišlo je do nove perspektive gledanja na žensko mesto v družini, družbi in ekonomiji. Del te spremembe je tudi večja želja po enakosti v zakonu, kar lahko vodi tudi do večjih pričakovanj v iskanju bodočega partnerja. Ta povečana "izbirčnost" lahko vodi v odloženo poroko ali celo v samskost, če primerne partnerja ni. (Jones, 2003: 18-19)

Delež samskih žensk v vseh starostnih skupinah se je od leta 1970 do leta 2000 najmanj podvojil. Največji porast samskih žensk je prisoten v starostni skupini 30-34 let (za mlajše starostne skupine ni podatkov) in sicer iz 2,2 % leta 1970 na 6,9 % leta 2000. V starostni skupini 35-39 let je delež samskih leta 1970 znašal 1,4 %, leta 2000 pa 3,5 %. Med ženskami, starimi 40 do 44 let se je delež med temi leti povišal iz 1,2 % na 2,4 %, med ženskami med 45 in 49 let pa iz 1,0 % na 2,0 %. Razen v Koreji, so ti deleži najnižji med državami Jugovzhodne in Vzhodne Azije. (Jones, 2003: 8)

Tabela 3.3 prikazuje podatke tudi za mlajše starostne skupine, vendar le do leta 1990. Med najmlajšimi izprašanimi ženskami (15-19 let) je delež samskih narasel iz 62,6 % na 81,8 %, v naslednji starostni skupini se je delež podvojil (iz 18,5 % na 35,7 %), v starostni skupini 25-29 let pa je po predhodnih 5 % samskih žensk njihov delež narasel na več kot desetino. Deleži samskih žensk so se v posameznih starostnih skupinah bolj povečali med letoma 1980 in 1990 kot v desetletju pred tem.

Tabela 3.3: Odstotek nikoli poročenih žensk skupaj v Indoneziji (1971-1990) in v Džakarti (1971 in 2000), po starostnih razredih

Leto	Starostni razred					
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44
1971	62,6	18,5	5,0	2,2	1,4	1,2
1980	70,0	22,3	7,4	3,4	1,9	1,5
1990	81,8	35,7	11,2	4,5	2,7	2,0
1971 Džakarta	68,5	26,1	8,9	4,2	2,3	2,1
2000 Džakarta	94,0	63,3	31,2	14,3	7,0	3,8

Vir: Popis prebivalstva v Hull, 2002: 15

V tabeli 3.3 so predstavljeni tudi rezultati za leto 2000 za Džakarto. Prestolnica in metropola z več kot desetimi milijoni prebivalcev, nakazuje na samskost najbolj očitno, saj popis iz leta 2000 poroča o skoraj dveh tretjinah samskih žensk v starostni skupini 20-24 let, eni tretjini samskih v starosti 25-29 let in eni sedmini samskih v zgodnjih tridesetih letih. V starostni skupini 30-34 let je delež samskih žensk narasel za več kot trikrat, saj je leta 1970 znašal 4,2 % in leta 2000 14,3 %. Tudi v vseh ostalih starostnih skupinah je delež samskih žensk v Džakarti precej višji od indonezijskega povprečja. Pri ženskah, starih od 35 do 39 let, je narasel iz 2,3 % na 7,0 %, pri ženskah med leti 40 in 44 je narasel iz 2,1 % na 3,8 %. V najvišji starostni skupini (45-49 let) je delež narasel iz 1,6 % leta 1970 na 2,6 % leta 2000 (Jones, 2003: 9).

3.2 SLOVENIJA

Omenila sem že, da so poroke v zahodnem svetu že od nekdanj potekale pri višji starosti, kot v drugih državah sveta. V tem smislu je tudi Slovenija del evropske tradicije, le da je modernizacija slovenske družbe v 20. stoletju pospešila spolno enakopravnost. Enakopravnost zakoncev v zakonski zvezi danes zagotavlja 53. člen Ustave Republike Slovenije. Zakon, ki ureja zakonsko zvezo, pravna razmerja v njej ter družinska razmerja, je Zakon o zakonski

zvezi in družinskih razmerjih (Internet 14). Zakon ureja tudi razmerje zunaj zakonske zveze. Dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, ima zanj enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo, če ni bilo razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna.

Pravni okvir je močno vplival na poročne strategije. Iz tabele 3.4 vidimo, da število sklenjenih zakonskih zvez v Sloveniji močno pada. Leta 2003 je bilo sklenjenih 6.756 zakonskih zvez, kar je več kot polovica manj kot pred tremi desetletji. Po številu porok na 1000 prebivalcev vidimo, da je padlo za skoraj eno tretjino - od 9,2 porok na 1000 prebivalcev leta 1955 na 3,4 leta 2003. Slovenija je bila leta 2004 z malo več kot tremi porokami na 1000 prebivalcev med državami EU na zadnjem mestu (Internet 10).

Tabela 3.4: Skupno število porok in število porok na 1000 prebivalcev v Sloveniji, 1955-2003

Leto	1955	1970	1980	1990	1995	2000	2003	2005
Skupaj	14.105	14.281	12.377	8.517	8.245	7.201	6.756	5.769
Na 1000 preb.	9,2	8,3	6,5	4,3	4,2	3,6	3,4	2,9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Rezultati raziskovanj 2006, št. 824, str. 111;
Internet 10

Starostna meja poročanja pri mladih se vse bolj pomika proti tridesetim, predvsem na račun upadanja pogostnosti porok v mlajših skupinah. Mladi se poročajo kasneje, kot so se v preteklosti. Tudi to kaže na podaljševanje družbeno dogovorjene mladosti. Po podatkih Statističnega urada (Rezultati raziskovanj 2006: 113) se da razbrati, da se sklepanje zakonske zveze pomika v višje starostne skupine. V prejšnjem stoletju se je največ žensk poročalo v starostni skupini 20-24 let. To se je spremenilo leta 1999, ko se je največ porok zgodilo v starostni skupini 25-29 let. Med moškimi poroke že od nekdaj prevladujejo v starostni skupini 25-29 let, vendar narašča delež porok v naslednji starostni skupini. Medtem ko se je leta 1966 še 14 % porok zgodilo ob nevestini starosti 15-19 let, je takšnih porok sedaj le še slabe tri odstotke. (Rezultati raziskovanj 2006: 113)

Tabela 3.5: Povprečna starost ženina in neveste ob sklenitvi prve zakonske zveze, Slovenija, 2003

Leto	1970	1980	1990	1995	2000	2003	2005
Ženin	25,9	25,5	26,6	27,9	29,4	30,1	30,6
Nevesta	23,1	22,5	23,8	25,2	26,6	27,5	28,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Rezultati raziskovanj 2006, št.824, str. 112;
Internet 10

Iz tabele 3.5 lahko razberemo višanje starosti ob poroki za oba spola od leta 1970 naprej. Izjemo kaže leto 1980, ko se je starost za oba spola nekoliko znižala. Pri moških se je v približno tridesetih letih povišala za dobra štiri leta (4,2), pri ženskah pa še nekoliko več (za 4,4 leta). Če je leta 1970 povprečna starost moških ob poroki znašala 25,9 let, je 25 let kasneje znašala dve leti več, še 8 let kasneje pa narasla na 30,1 let. Leta 1970 je povprečna starost žensk ob poroki dosegala 23,1 let, do leta 1995 se je povišala za dobri 2 leti in do leta 2003 narasla na 27,5 let. Ženske tako glede starosti ob prvi poroki že počasi dohitevajo moške. Eden od razlogov bi lahko bil upad pomena zakonske zveze. Zakon namreč ni več nujni predpogoj za ustvarjanje lastne družine in ni več pomemben za oblikovanje posameznikove identitete (Rener in Švab, 1996: 58).

3.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

Če primerjamo podatke, opazimo, da je v obeh državah prisoten trend naraščanja starosti žensk ob prvi poroki. Tabela 3.7 kaže podatke za obe državi od leta 1964 do 2000, le da za leto 1964 ni podatkov za Slovenijo in za leto 2000 ni podatkov za Indonezijo. V Sloveniji je leta 1980 opazno znižanje starosti ob poroki, vendar od takrat naprej starost narašča. V Indoneziji se starost stalno zvišuje, tako je v treh desetletjih, do leta 1990, narasla za 2,7 let in dosegla 21,6 let. Vključila sem tudi podatke za Džakarta, kjer so številke precej višje od nacionalnega povprečja in ki že skoraj dosegajo vrednosti slovenskega povprečja. V Sloveniji se je starost žensk ob prvi poroki v treh desetletjih (do leta 2000) povečala za 3,5 let in tako tega leta znašala 26,6 let.

Tabela 3.7: Povprečna starost žensk ob prvi poroki v Indoneziji in Sloveniji, 1964-2000

Leto	1964	1971	1980	1990	2000
	1964	1970	1980	1990	2000
Indonezija	18,9	19,3	20,0	21,6	/
Džakarta	20,0	20,2	21,7	23,9	25,2
Slovenija	/	23,1	22,5	23,8	26,6

Vir: Central Bureau of Statistics v Hull, 2002: 10;
Statistični urad Republike Slovenije, Rezultati raziskovanj, št. 824, 2006, str. 112

Primerljive podatke nam nudi poročilo Združenih narodov World marriage patterns 2000 (Internet 15). Opazna je precejšnja razlika med obema državama v poročenosti mlajšega dela populacije (glej tabelo 3.8). Med dekleti, starimi 15-19 let je v Indoneziji poročenih 18,2 %, medtem ko je v Sloveniji poročenih le 2,1 %. V naslednji starostni skupini (20-24 let) sta bili

leta 1990 v Indoneziji poročeni skoraj dve tretjini vseh deklet, v Sloveniji pa le ena tretjina. Med ženskami, starimi 45-49 let, za katere se nekako predvideva, da se ne bodo več poročale, razlika ni tako velika. V Indoneziji je bilo poročenih 98,5 %, v Sloveniji pa 92,3 %. Poudarjam, da ti podatki veljajo za leto 1990 v Indoneziji in 1991 v Sloveniji, torej za približno 15 let nazaj. Pri moških je situacija podobna. Razlika v povprečni starosti ob poroki je pri moških 3,3 leta (višja je pri Slovencih), pri ženskah pa 3,2 leta (višja pri Slovenkah).

Tabela 3.8: Odstotek poročenih v treh starostnih razredih in povprečna starost, po spolu, Indonezija-ID (1990) in Slovenija-SI (1991)

Država	15-19 let		20-24 let		45-49 let		Povprečna starost ob poroki	
	ID	SI	ID	SI	ID	SI	ID	SI
Moški	2,4	0,5	28,3	11,1	97,1	89,2	25,2	28,5
Ženske	18,2	2,1	64,3	33,9	98,5	92,3	21,6	24,8

Vir: Internet 15

Poroka je v Indoneziji še vedno skoraj univerzalno prisotna. Podatki iz leta 1995 kažejo, da je bilo v starostni skupini 45-49 let poročenih 98,3 % žensk (CBS v Savitridina, 1997). Vendar se število neporočenih žensk viša, predvsem v večjih mestih. Zanimivo bo spremljati ta trend tudi v prihodnje.

V Sloveniji se je število porok v zadnjih treh desetletjih že zmanjšalo za več kot polovico, iz 8,3 porok na 1000 prebivalcev leta 1970, na 3,4 poroke na 1000 prebivalcev leta 2003. Vendar podatki iz tabele 3.8 kažejo, da je bila leta 1991 še vedno velika večina žensk, starih med 45 in 49 let, poročenih. Takšnih je bilo 92,3 %, kar je le je 6,2 % manj kot v Indoneziji. Seveda je tudi v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih prišlo do sprememb.

4. RODNOST IN TIP DRUŽINE

Na splošno rečeno v svetu velja, kjer je status ženske nizek, tam je stopnja rodnosti visoka. Teorija demografske tranzicije, ki poganja populacijsko politiko od 70. let prejšnjega stoletja, domneva, da družbe sčasoma opustijo strategijo visoke rodnosti, ko se umrljivost zaradi zdravstvenega napredka, pritiskov urbanizacije in modernizacije zniža. Razširjena družina začne razpadati na nuklearne komponente, nekateri pari se preselijo v mesta, otroci iz ekonomske nujnosti postanejo "strošek". Ženske se pridružijo delovni sili in prejmejo izobrazbo, ki presega potrebe gospodinjstva. V teh okoliščinah sta lahko poroka in nosečnost odloženi na poznejši čas (UNICEF, 2001: 7).

Povezava med rodnostjo in stopnjo izobrazbe se med državami razlikuje in ni vedno linearna ali monotona. Vendar pa imajo glede na vse študije v razvijajočih se državah ženske z več kot osnovno izobrazbo precej nižjo rodnost kot ženske brez izobrazbe (Jejeebhoy in Rutstein v Bongaarts, 2003: 3). Ta odnos se deloma lahko pripiše drugim faktorjem, kot so družinski prihodek, bivanje v ruralnem-urbanem območju in vpliv moške izobrazbe, vendar izobrazba vseeno prevlada (Jejeebhoy v Bongaarts, 2003: 3). Ženske z osnovno izobrazbo so nagnjene k večji rodnosti kot ženske s sekundarno izobrazbo ali več in ženske brez izobrazbe imajo večjo stopnjo rodnosti kot ženske z osnovno izobrazbo (Bongaarts, 2003: 22).

Kot so pokazale študije v 57 manj razvitih držav sveta, je rodnost obratno sorazmerna s stopnjo izobrazbe v vsaki fazi rodnostne tranzicije: v vsaki skupini izobrazbe je povprečna rodnost v državah pred tranzicijskim obdobjem večja kot v državah v poznih obdobjih tranzicije - 7,7 otrok proti 4,0 otrok na žensko brez izobrazbe, 6,4 proti 3,1 za žensko z osnovno izobrazbo in 4,3 proti 2,1 za žensko s sekundarno izobrazbo ali več (Bongaarts, 2003: 9).

Povezava med izobrazbo in nižjo rodnostjo je očitna: višja stopnja izobrazbe pomeni višjo starost ob poroki, in zato manj časa, ko je ženska izpostavljena možnosti nosečnosti. Med razlogi, zakaj bolj izobražene ženske lažje udeležijo svoje želje glede rodnosti, so tudi večja stopnja avtonomije glede reproduktivnega odločanja, boljša informiranost in boljši dostop do kontracepcije, večja pripravljenost toleriranja stranskih učinkov in neprijetnosti kontracepcije ter boljše sodelovanje s partnerjem (Bongaarts, 2003: 18). Z višjo izobrazbo se poveča tudi

pismenost, kar lahko vpliva na spremenjen pogled ženske na svojo vlogo v družbi. Višje izobrazena ženska ima višjo pogajalsko moč pri odločanju o svojem življenju (Angeles in drugi, 2005: 166).

Na to obratno sorazmerno povezavo med rodnostjo in izobrazbo lahko vplivajo še drugi socioekonomski faktorji, npr. vpliv šolanja na žensko avtonomijo, večja izpostavljenost zahodnim vrednotam in oportunitetni stroški starševstva, vendar o tem še ni konsenza (Cochrane in drugi v Bongaarts, 2003: 10).

V vseh evropskih državah so stopnje rodnosti pod mejo reprodukcije in stopnje rasti populacije blizu ničle (Natek in Natek, 2006). Mediteranske države, ki so navadno označene kot tradicionalne, katoliške in družinsko orientirane, kažejo doslej najnižje stopnje rodnosti - od leta 1990 ta znaša približno 1,2 otroka na žensko. V nasprotju s tem, stopnja rodnosti v Skandinaviji sega precej višje - blizu 2 otroka na žensko (Chesnais, 1996: 729).

Navadno se predpostavlja, da je zveza med statusom ženske in stopnjo rodnosti vedno negativna. Vendar v naprednih industrijskih državah to ne velja več. V takšnih družbah visok status žensk in vse politike, s katerimi se to doseže, pravzaprav postanejo predpogoj za vzpostavitev in ohranitev neke stopnje rodnosti, ki je družbeno zaželena in zadostuje za neprekinjenost generacij (Chesnais, 1996: 738).

To dokazuje Švedska. Za večino žensk sta pomembni tako kariera kot družina, socialni ukrepi pa pomagajo zagotoviti, da sta tudi uravnovešeni. Ženske na Švedskem imajo enak status kot moški v skoraj vseh sferah profesionalnega in družinskega življenja. Leta 1974 sta oba starša z zakonom postala zavezana, da si delita starševske dolžnosti, kot je npr. plačan starševski dopust (Chesnais, 1996: 732). Tu je torej breme vzgoje otroka porazdeljeno bolj enakomerno med očetom in materjo ter družino in skupnostjo, kakor v večini ostalih družb Zahodne Evrope. Značilna je tudi zelo visoka udeležba žensk v političnem življenju. Tako je njihov glas močnejši ter interesi mater in otrok močnejše zagovarjani. Strošek otroka na mater je blažji, zato so ženske bolj naklonjene odločitvi za otroka. Potemtakem na Švedskem, kot verjetno tudi drugje v Zahodni Evropi, krepitev vpliva in moči žensk varuje pred nizko stopnjo rodnosti (Chesnais, 1996: 733).

Vendar je novejša raziskava rodnosti in družine v Evropi za 10 držav (Bongaarts, 2003: 20) pokazala, da sta izobrazba in rodnost še vedno obratno sorazmerni, torej tako kot v razvijajočih se državah. Ženske z nizko izobrazbo (izobrazba do nižje sekundarne stopnje) imajo v povprečju 0,6 otrok več kot ženske z visoko izobrazbo (univerzitetna stopnja ali več) - 2,27 otrok proti 1,68 otrok. Razlika je še večja v ZDA, ki je prav tako posttranzicijska država in kjer je rodnost leta 1994 za ženske z 0-8 let šolanja dosegala 2,7 otrok, z izobrazbo več kot 16 let pa 1,7 otrok na žensko (Friedman in drugi v Bongaarts, 2003: 20). Podobno je na Tajvanu, s celotno stopnjo rodnosti leta 1991 1,7 otrok, kjer imajo v povprečju ženske z osnovno šolo 3,6 otrok, ženske z univerzitetno izobrazbo pa le še 1,2 (Mathews in Ventura v Bongaarts, 2003: 21).

4.1 INDONEZIJA

4.1.1 PROGRAM NAČRTOVANJA DRUŽINE

Indonezijska vlada si že nekaj desetletij močno prizadeva za zmanjšanje rasti prebivalstva. Eden najpomembnejših programov pri tem je program načrtovanja družine, ki so ga začeli izvajati konec šestdesetih let. V manj kot treh desetletjih je prebivalstvena politika pripomogla k zmanjšanju rodnosti na polovico, izboljšala je tudi družinsko blaginjo (IDHS, 2003: 3-4). Moto tega programa je: »Dva sta dovolj!«

Cilji informacijske, izobraževalne in komunikacijske komponente programa načrtovanja družine vključujejo širjenje znanja glede načrtovanja družine nasploh in širjenje norme o majhni, a uspešni in srečni družini. To poteka preko množičnih medijev (časopis, radio, televizija) in s skupinami ter terenskimi delavci programa, ki sodelujejo z različnimi ženskimi, verskimi... skupinami (IDHS, 2003: 56).

V primerjavi z večino Arabskih držav je imelo gibanje za načrtovanje družine v Indoneziji največji uspeh, kar je predvsem posledica večje uporabe modernih kontracepcijskih metod (48 % v Indoneziji, 36 % v Egiptu, 27 % v Jordaniji) in s tem posledično nižje stopnje rodnosti (3,0 v Indoneziji, 4,5 v Egiptu in 5,5 v Jordaniji) (Heaton, 1996).

Seveda program za načrtovanje družine ne doseže vsakogar. V šestih mesecih pred raziskavo (IDHS, 2003: 57-58) 48 % izprašanih žensk in 45 % izprašanih moških ni bilo izpostavljenih

nobenemu od medijskih virov, ki bi širili informacije tovrstnega programa. Največja verjetnost za ženske, da bodo prišle do informacij, velja za starostno skupino 20-34 let, za ženske, ki živijo v urbanih območjih in imajo vsaj sekundarno izobrazbo.

4.1.2 RODNOST

Indonezijska raziskava demografije in zdravja 2002-2003 (IDHS, 2003) je raziskava, reprezentativna za vso državo, izvedena na vzorcu 30.000 ljudi iz vseh, razen petih provinc. V povprečju imajo ženske do sredine dvajsetih let manj kot enega otroka, do sredine tridesetih več kot dva in do poznih štiridesetih let približno štiri. Med vsemi ženskami, starimi 15-19 let, jih je 91,7 % še brez otrok, med poročenimi v tej starostni skupini jih ima več kot pol enega otroka, 43 % pa je še brez otrok. V najvišji starostni skupini (45-49 let) je brez otrok 4,9 % žensk, med poročenimi v isti starosti je 2,6 % žensk brez otrok, kar skoraj zagotovo pomeni neplodnost, saj prostovoljne odločitve proti otrokom v razvijajočih se državah, kot je Indonezija, skoraj ni. (IDHS, 2003: 47-48)

Raziskava je pokazala (IDHS, 2003: 44-46), da rodnost upada - iz 3,0 otrok na žensko v letih 1988-1991 je padla na 2,6 otrok v letih 2000-2002. V primerjavi z ostalimi jugovzhodnimi azijskimi državami (Laos, Kambodža, Filipini, Malezija in Mjanmar) je rodnost v Indoneziji nizka. Nižja je le še v Singapuru, na Tajskem in v Vietnamu. Ženske, ki živijo v urbanih območjih, imajo v povprečju 0,3 otrok manj kot tiste, ki živijo v ruralnih območjih (2,4 proti 2,7 otrok). Najvišjo rodnost imajo ženske do dokončane osnovne izobrazbe in tiste, ki živijo v revnejših gospodinjstvih.

Do padca rodnosti je med drugim prišlo zaradi večje izobrazbe med ženskami (kar zakasni poroko), povečanja starosti ob prvem rojstvu, želje po manj otrocih in večje uporabe kontracepcije.

Leta 1997 je bilo brez izobrazbe 13 % žensk, starih 15-49 let, v letih 2002-2003 pa 8 %. Vse več žensk ostaja samskih in tiste, ki se poročijo, storijo to kasneje. Ženske, ki se poročijo prej, so dlje časa izpostavljene možni nosečnosti in nizka starost pri prvem porodu običajno pomeni večje število otrok. Dvig povprečne starosti ob prvem porodu tako pomeni prehod v manjše stopnje rodnosti. Zakasnitev se je pokazala tudi pri drugem porodu - zadnja raziskava

je pokazala, da se drugo rojstvo zgodi v povprečju 54 mesecev po prvem. Po raziskavi leta 1997 se je to zgodilo po 45 mesecih in po raziskavi leta 1992 po 42 mesecih. (IDHS, 2003: xxiii)

Povprečna starost ženske ob prvem porodu je iz 20,8 let leta 1997 narasla na 21,0 let v raziskavi iz let 2002-2003. Med ženskami, ki so bile v času raziskave stare 40-45 let, jih je 7 % imelo prvega otroka pri starosti 15 let, med ženskami, ki so bile med raziskavo stare 15-19 let, pa je pri tej starosti rodilo le 0,7 %. Otroka pri 18. letih je spet imelo največ žensk, starih 45-49 let (30 %), med mlajšimi, starimi 20-24 let pa le 12 %. (IDHS, 2003: 49-50)

Ženske iz urbanih območij imajo prvega otroka v povprečju dve leti kasneje kot njihove vrstnice iz ruralnih območij (22,0 let proti 20,2 let), kasneje rodijo tudi ženske s sekundarno ali terciarno izobrazbo - približno 6 let kasneje kot ženske brez ali z nekaj primarne izobrazbe (25 let proti 19,2 let). Uporaba kontracepcije se je povečala za 3 %, tako da jo sedaj uporablja 60 % poročenih žensk. (IDHS, 2003: xxiii)

4.1.3 TIP DRUŽINE

V Indoneziji večinoma prevladujejo nuklearne družine, zakonski zvezi se daje prednost pred razširjenim sorodstvom. Izjema je etnična skupina Minangkabau iz Zahodne Sumatre, ki ima sistem razširjene družine. Od para se torej pričakuje, da si bo po poroki ustvaril lastni dom. Če za to še nimata sredstev, lahko na začetku živita z nevestino družino. Običajno starši organizirajo poroko in pričakuje se, da se ljudje poročajo znotraj svojega družbenega razreda. (Sundaram, 2005: 30)

Izvenzakonskih zvez skorajda ni in spolni odnosi pred poroko niso širše sprejemljivi. Takšnega mnenja so po raziskavi sodeč tudi mladi. Le 1,5 % mladih žensk (javno) meni, da je seks pred poroko sprejemljiv za ženske in 3,0 % jih meni, da je sprejemljiv za moške. Moški v 2,5 % odgovorov menijo, da so spolni odnosi sprejemljivi za ženske in 6,2 % jih meni tako za moške. Naklonjenost je večja v ruralnih naseljih in med manj izobraženimi. Približno 97 % respondentov se strinja, da mora ženska ostati nedolžna do poroke, pri tem jih je več iz urbanih naselij in med višje izobraženimi. (IYARHS, 2003: 8, 78-80)

5 % gospodinjstev v Indoneziji ima samo enega člana in še vedno je precej zelo velikih gospodinjstev, z devetimi člani ali več. Teh je 4 % v urbanih in 3 % v ruralnih območjih. V povprečju ima gospodinjstvo 4,3 člane, od tega 4,2 člana ruralno in 4,5 članov urbano gospodinjstvo.¹ (IDHS, 2003: 11)

Raziskava (IDHS, 2003: 84) je pokazala, da se želja žensk po prenehanju rojevanja otrok močno poveča po dveh ali treh otrocih. Več kot polovica poročenih žensk z dvema otrokoma, 80 % žensk z dvema otrokoma in 90 % žensk s štirimi ali več otroki, si ne želi več ponovne nosečnosti. Vendar je zanimivo, da si še vedno 2,4 % izprašanih žensk, ki imajo 6 ali več otrok, želi dodatnega otroka.

Idealna velikost družine po mnenju izprašanih žensk (IDHS, 2003: 87-88) pomeni imeti 2,9 otrok. To ostaja isto, kot v raziskavah iz leta 1997 in 1994. Vendar je delež žensk, ki si želijo le enega ali dva otroka, narasel iz 39 % leta 1997 na 42 %. Med vprašanimi ni bilo nobene, ki si otrok ne bi želela, 6,1 % pa je bilo takih, ki si želijo imeti 5 in več otrok. Ženske z do dvema otrokoma mislijo, da je idealno število otrok okoli 2,5 otrok, ženske, ki imajo tri ali več otrok, pa si predstavljajo kot idealno, družino z več kot tremi otroki. Za ženske, ki imajo 6 ali več otrok, predstavlja ideal 4,5 otrok. Na splošno si več otrok želijo starejše ženske, z manj izobrazbe in iz ruralnega območja.

4.2 SLOVENIJA

Slovenija neke eksplicitne prebivalstvene politike nima. Njeni elementi so vključeni v druge politike, npr. ekonomsko, družinsko, socialno, zdravstveno, ipd. Od petdesetih let naprej je bila skrb namenjena predvsem pomoči zaposlenim parom v obliki otroškega dodatka, razvoja široko dostopnega in s strani države subvencioniranega otroškega varstva, podaljševanja plačanega porodniškega dopusta z možnostjo izrabe tudi za očeta, organiziranega bivanja in prehrane v šoli med poukom in po njem in drugo. Leta 1993 je bila sprejeta Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike, prav tako Nacionalni program socialne politike. (Likar (ur.), 1998: 21)

---

¹ Necela števila otrok so populacijska povprečja

Uresničevanje ciljev družinske politike vključuje ukrepe na štirih področjih: ekonomskem in davčnem (neposredne dajatve družinam, prerazdelitev dohodka v korist družin), na področju družbenih služb (splošne in posebne, za podporo družinam), dela in zaposlovanja ter v stanovanjskem gospodarstvu (razvijanje programov stanovanjske preskrbe zlasti za mlade in socialno ogrožene družine) (Likar (ur.), 1998: 21).

Sedanje demografske razmere kažejo, da zgoraj omenjeni ukrepi niso imeli praktično nobenega pozitivnega demografskega učinka, saj je rodnost najnižja v Evropi - 1,2 živorojena otroka na žensko (Malačič, 2005: 14). Ta bi se morala ohraniti vsaj na ravni 1,7 do 2,0, če družba ne bi želela ogroziti dolgoročnega obstoja. Obnavljanje prebivalstva pa je zelo zapleten socialno biološki proces, pri katerem bi družba morala osvestiti posameznika in mu omogočiti, da sprejema odgovorne odločitve tako zase kot za družbo (Malačič, 2005: 17).

4.2.1 RODNOST

Zniževanje rodnosti kot posledica zavestnega in načrtnega omejevanja rojstev, se je v Sloveniji pričelo ob koncu 19. stoletja. Najprej se je pričelo v mestih, v višjih socialnih slojih, med bolj izobraženimi in delovno aktivnimi ženskami. Nato se je razširilo med vse družbene sloje in skupine. Vodilna metoda uravnavanja rodnosti je bila splav. (Likar (ur.), 1998: 9)

Medtem ko se je v mnogih evropskih in drugih industrijsko razvitih državah rodnost spustila pod mejo reprodukcije že ob koncu 60. in v 70. letih, se je v Sloveniji to zgodilo šele v začetku osemdesetih. V sredini 60. let je Slovenija doživela šele konec demografskega prehoda, torej obdobje, ko sta se smrtnost in rodnost močno znižali (Černič Istenič, 1995: 64).

Upadanje rodnosti pod mejo reprodukcije so pri nas spodbudili številni procesi (Černič Istenič, 1995: 64-65):

1. Spremembe v organizaciji življenja v družini - družinska proizvodna enota kot osnova družbenega gospodarstva se je umaknila industrijskim enotam masovne produkcije. S tem se je spremenila tudi družbena vloga ženske - njen prostor se je iz zasebnosti odprl javnosti.
2. Razširitev koncepta odgovornega starševstva, ki pravi, naj ima vsak toliko otrok, za kolikor lahko poskrbi, in iz tega izhajajoče postopno načrtovanje družine.

3. Slabšanje možnosti za reševanje stanovanjskega vprašanja.
4. Spreminjajoči se migracijski tokovi.
5. Slabšanje socialne varnosti in materialnega standarda prebivalstva.

Tudi podaljševanje šolanja mladih, še zlasti žensk, ima pomembne posledice za njihovo rodnostno obnašanje. Zaradi šolanja se podaljšuje njihova odvisnost od staršev še v obdobje, ko so že reproduktivno sposobni. Po koncu šolanja pa traja še dodatnih nekaj let, da si ustvarijo družino. Pri tem jih najbolj ovirata nerešen stanovanjski problem in nezaposlenost. (Černič Istenič, 1995: 69)

Iz tabele 4.1 lahko vsaj deloma razberemo, da je upadanje števila rojstev še posebej intenzivno prisotno od leta 1980 naprej. Tega leta je bila tudi zadnjič dosežena vrednost enostavnega obnavljanja prebivalstva - 2,1. V letu 2003 je število živorojenih otrok doseglo najmanjše število (podatki za naslednja leta izvzeti) - 17.321, kar pomeni, da se je na 1000 prebivalcev rodilo samo 8,7 otrok. Razlika med povprečno starostjo matere ob rojstvu vseh otrok in rojstvu prvorojenca se zmanjšuje, ker ženske rojevajo manj otrok in se tako povečuje delež prvorojencev. V petdesetih letih je skoraj petina mater rodila najmanj četrtega otroka, leta 2003 pa je bila več kot polovica otrok prvorojencev edincev, delež četrth rojstev ali več pa je padel na manj kot 4 %.

Tabela 4.1: Osnovni podatki in kazalniki o rojenih, Slovenija, 1955-2003

Leto		1955	1970	1980	1990	1995	2000	2003
Živorojeni	skupaj	32.096	27.432	29.902	22.368	18.980	18.180	17.321
	na 1000 preb.	20,9	15,9	15,7	11,2	9,5	9,1	8,7
Celotna stopnja rodnosti		2,58	2,21	2,11	1,46	1,29	1,26	1,20
Povprečna starost matere	ob porodu	28,3	26,5	25,3	26,0	27,2	28,3	29,0
	ob prvem porodu	24,8	23,4	22,9	23,9	25,0	26,5	27,3
Rojeni zunaj zakonske zveze (%)		10,7	8,5	13,1	24,5	29,8	37,1	42,5

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Rezultati raziskovanj 2006, št. 824, str: 91

Ženske se odločajo za materinstvo vedno kasneje. Sredi sedemdesetih je bila povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka še pod 23 let, leta 2003 je znašala že 27,3 let. Povprečna starost matere ob rojstvu vseh otrok je bila 29 let tako v 50. letih kot leta 2003. V 50. letih zato, ker so ženske rojevale več otrok, dandanes pa se ženske odločajo za prelaganje rojstva prvega otroka zaradi daljšega izobraževanja, zgraditve kariere in ureditve stanovanjskega vprašanja. (Rezultati raziskovanj, 2006: 87)

V zadnjih tridesetih letih je zelo upadel delež otrok, ki jih rodijo ženske, mlajše od 20 let. Leta 1973 jih je bilo še 13,5 %, leta 2003 le še 2,1 %. V zadnjem času največ otrok rodijo ženske v starostni skupini 25-29 let, povečuje se rodnost mater v starosti 30-34 let. Med materami, ki so mlajše od 25 let, se povečuje delež neporočenih. Tako se povečuje tudi delež otrok, rojenih izven zakonske zveze. Sredi 70. let je bilo takšnih otrok manj kot 10 %, leta 2003 je delež narasel na 40,2 %. Več kot 90 % otrok, rojenih izven zakonske zveze, očetje priznajo, kar kaže na vedno več zvez, ki niso uradno sklenjene. (Rezultati raziskovanj, 2006: 88-89)

Upadanje števila rojstev oziroma sprememba znotraj posameznih starostnih razredov se kaže iz podatkov o starostno specifičnih stopnjah rodnosti (računane na 1000 žensk v določeni starosti). Pokaže tudi pomikanje stopenj v višje starostne razrede. To pomeni, da gre za trend pomikanja starostne meje matere ob rojstvu prvega otroka navzgor. Najvišja stopnja rodnosti je od leta 1994 zabeležena v starostnem razredu 25-29 let, medtem ko se je v starostnem razredu 20-24 let znižala. (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 50)

4.2.2 TIP DRUŽINE

Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji kažejo naslednjo podobo (Rener, 1995: 19-22):

1. Značilna je intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov. Zato je bolje govoriti v množini, torej o družinah.
2. Formalno potrjena zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen.
3. Število razvez narašča povsod, kjer je to omogočeno. V Sloveniji je v 80. letih število razvez sicer rahlo, a konstantno upadalo, a sedaj spet narašča.
4. Zvišuje se število enostarševskih družin.
5. Zvišuje se število t.i. reorganiziranih družin, to so družine, kjer vsaj eden od partnerjev ponovno vzpostavlja družinsko skupnost.
6. Spremembe družinskih življenjskih potekov so najbolj očitne ob začetku in ob koncu družinskega življenja: povečuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino in podaljšuje se sklepna faza družinskega življenjskega poteka.

Zakonska in zunajzakonska skupnost sta zakonsko izenačeni že od leta 1976, vendar se podatke o njih dobi le iz popisa prebivalstva. Leta 1981 je bilo zunajzakonskih skupnosti 2,0 % vseh družin. Leta 1990 so predstavljale 3,1 % vseh družin, leta 2002 pa 7,6 % od skupnega števila družin. (Rezultati raziskav 2006: 110)

Iz tabele 4.2 vidimo, da povprečno število oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, že od tridesetih let 20. stoletja počasi pada. Leta 1931 je bilo to število 4,9 oseb, po zadnjih možnih podatkih, iz popisa 2002, pa to število znaša 2,8 osebe.

Tabela 4.2: Povprečno število članov in članic gospodinjstev ob popisih, Slovenija

Leto popisa	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Št. članov	4,9	3,8	3,7	3,5	3,4	3,2	3,0	2,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Statistični letopis 2004

V tabeli 4.3 je prikazana primerjava med popisoma iz leta 1991 in 2002. Vidimo, da narašča število družin, kjer par ni poročen. Delež se je dvignil za 4,5 % iz prejšnjih 3,1 %, predvsem na račun poročenih parov. Delež enostarševskih družin se bistveno ni povečal (0,7 % porast pri materah z otroki), in je ob zadnjem popisu znašal 18,6 %, dodati pa je treba, da je izrazito največ takih, kjer živi mati z otroki (86 % vseh enostarševskih družin). Raziskave kažejo, da živijo enostarševske družine, še zlasti materinske, v najtežjih razmerah, kar pomeni, da imajo v primerjavi z drugimi nižje dohodke na družinskega člana/članico, manj trajnih dobrin, ocena lastnega zadovoljstva pa je nižja (Rener, 1995: 22).

Tabela 4.3: Struktura družin po popisih leta 1991 in 2002, Slovenija

Družine	Število		Delež	
	1991	2002	1991	2002
Skupaj	551.899	555.945	100	100
Zakonski par brez otrok	109.594	114.835	19,9	20,7
Zakonski par z otroki	325.622	294.726	59,0	53,0
Mati z otroki	85.214	89.683	15,4	16,1
Oče z otroki	14.095	14.609	2,6	2,5
Neporočen par brez otrok	4.966	12.807	0,9	2,3
Neporočen par z otroki	12.408	29.285	2,2	5,3

Vir: Statistični letopis RS 1995 v Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 45
Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002

V Sloveniji sta že dalj časa prisotna trenda zviševanja starostne meje pri poroki in ob rojstvu prvega otroka. Mladi pri svojih starših živijo dlje časa in se za ustvarjanje lastne družine odločajo kasneje. To lahko pojasnimo s fenomenom podaljševanja otroštva oziroma s t.i. LAT fazo (living apart together). To je obdobje, ko mladi in njihovi starši živijo hkrati skupaj in

narazen. To je podaljšano bivanje pri starših, še po končanem šolanju oziroma študiju, pri čemer gre največkrat za ekonomsko odvisnost in socialno neodvisnost. Vzroki za to so večja nezaposlenost kot v času mladosti njihovih staršev, večji stanovanjski problem, daljše šolanje, a tudi materialna in čustvena varnost, ki jo nudijo starši. (Rener in Švab, 1996: 49-50)

V tem kontekstu mladi navadno preložijo odločitev za lastno družino na kasnejši čas. To se kaže tudi v zviševanju starosti matere ob rojstvu prvega otroka in pomikanju starostne meje ob sklenitvi zakonske zveze navzgor.

4.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

Iz podatkov v tabeli 4.4 lahko primerjamo rodno stopnjo v obeh državah. Za zadnjih 30 let opazimo precejšen padec v obeh državah - v Indoneziji iz 5,2 v letih 1970-1975 na 2,4 v letih 2000-2005 in v Sloveniji iz 2,2 na 1,2. Medtem ko se Indonezija približuje cilju programa načrtovanja družine, katerega moto je dva otroka na žensko, pa v Sloveniji rodno stopnjo že od leta 1980 ne zadostuje več za enostavno obnavljanje prebivalstva. Iz nadaljevanja tabele vidimo, da je v Indoneziji približno 7 % več najstnic, ki so že rodile, v skupini žensk, starih 40-44 let pa je presenetljivo več žensk brez otrok v Indoneziji in ne v Sloveniji. V Sloveniji ima več kot pol žensk 2 otroke (59,2 %) v Indoneziji pa ima skoraj tri četrtine žensk 3 otroke ali več, medtem ko je takih v Sloveniji le ena petina.

Tabela 4.4: Rodnost in število otrok na žensko, v Indoneziji in Sloveniji (v %)

		Indonezija	Slovenija	
Celotna stopnja rodnosti	1970-1975	5,2	2,2	
	2000-2005	2,4	1,2	
Delež žensk po št. otrok in starostnih skupinah (podatki za Slovenijo iz leta 1995), v %	15-19 let	0 otrok	91,7	98,8
		40-44 let	0 otrok	5,5
		1 otrok	6,0	18,8
		2 otroka	16,9	59,2
		3+ otrok	71,7	19,4

Vir: UNDP 2005
IDHS, 2003: 48
Likar (ur.), 1998: 108

Iz tabele 4.5 vidimo, da so gospodinjstva v Indoneziji precej večja, kot v Sloveniji, in sicer 4,3 člane v povprečju obsega v Indoneziji in 2,8 članov v Sloveniji. Rodnostno vedenje pogosto pojasnjujejo tudi želje po otrocih oziroma ideje o idealni velikosti družine. Ženske v Sloveniji

si v povprečju želijo imeti od 2,1 do 2,3 otroke, v Indoneziji pa mlajše ženske (15-19 let) 2,5 otrok in starejše (40-44 let) 3,2 otrok.

Tabela 4.5: Število članov gospodinjstva in idealna velikost družine, Indonezija in Slovenija

		Indonezija	Slovenija
Povprečno št. članov gospodinjstva		4,3	2,8
Število članov gospodinjstva	1	5,1	21,9
	2-4	53,9	67,0
	5+	40,7	11,1
Idealna velikost družine za ženske (podatki za Slovenijo iz leta 1995)	15-19 let	2,5	2,1
	25-29 let	2,7	2,3
	40-44 let	3,2	2,1

Vir: IDHS, 2003: 11, 88
 Statistični urad Republike Slovenije, Statistični letopis 2004
 Likar (ur.), 1998: 116

5. LOČITVE

Pričakovali bi, da bo povečanje urbanizacije in industrializacije povsod po svetu povzročilo povišanje stopnje ločitev, saj sta ta dva procesa povezana tudi s padcem verskega prepričanja, prelomom tradicionalnih norm, vključno z zmanjšanjem družbenega pritiska k ohranitvi zakona, prizadevanjem za osebni interes, povečano ekonomsko neodvisnostjo žensk in povišano stopnjo stresa v družinskem življenju (Jones, 1997: 95).

Vendar je v obdobju šestdesetih in sedemdesetih let 20. stoletja, ko se je stopnja ločitev na Zahodu močno povečala, število ločitev v islamski Jugovzhodni Aziji močno padlo, kljub hitri modernizaciji in industrializaciji (Guest, 1992; Jones, 1997).

V zadnjih desetletjih je torej število ločitev v zahodnih družbah strmo naraslo (Cherlin, Goode, Popenoe v Heaton in drugi, 2001: 480). Ideološke in strukturne spremembe so, skupaj z modernizacijo in ekonomskim razvojem, navedene kot glavni razlog za povečanje razdora zakonov. Nazore družinske stabilnosti ideološko izzivajo povečan poudarek na samoizpolnitvi, intimnosti znotraj zakona in enakopravnosti spolov. Ta slika pa postane kompleksnejša, če upoštevamo tudi trende v nezahodnih družbah. Državi Tajvan in Indonezija, na primer, sta kljub različni zgodovini in drugačnem ekonomskem razvoju, obe izkusili pospešen ekonomski razvoj in bili izpostavljeni zahodnim mišljenjem o enakosti spolov, samoizpolnitvi in intimnosti znotraj zakona. Tudi udeležba žensk v formalni delovni sili je v obeh državah močno narasla. Vendar je stopnja ločitev močno padla, celo bolj, kot se je ta stopnja povečala v zahodnih družbah. Tako vidimo, da splošni oziri na pomen ekonomskega razvoja, zamenjavo vlog spolov in povečane ideologije individualizma v teh dveh diametralno nasprotnih si trendih ne veljajo. (Heaton in drugi, 2001: 480 - 481)

Nekaj razlogov za velik skok v številu ločitev konec 60. in v začetku 70. let 20. stoletja v zahodnih družbah sta navedla Carmichael in McDonald (v Jones, 1997: 101). Na primer potencialno daljše trajanje zakonov kot posledica nižjih starosti ob poroki in daljšanje pričakovane življenjske dobe ter interes večje kakovosti zakonske zveze, ki iz tega izhaja. Mladostniški zakoni so v vsakem primeru bolj nagnjeni k prekinitvi, še posebno če so posledica nosečnosti. Večanje ženske ekonomske neodvisnosti, tako z večanjem delovne participacije kot s spremenjeno socialno politiko, ki je bolj naklonjena samskim materam, ki

preživljajo otroka, je omogočilo ženskam neodvisno življenje. Načela ženskega gibanja so povečala zahteve po enakopravnem in čustveno izpolnjujočem zakonu, kar pa je vodilo v večje zakonske disharmonije. Razlogov je seveda še veliko več.

Paradoksalno se zdi, da je bila industrializacija med islamsko populacijo v Jugovzhodni Aziji povezana z ostrim upadom ločitev, na Zahodu pa z naraščanjem le-teh. Na trende v ločitvah so vplivali le delno razumljeni faktorji, med katerimi so spreminjanje ženskih zaposlitvenih vzorcev in ideološke spremembe skupni obema regijama, čeprav z različnimi posledicami. Večanje udeležbe žensk na trgu delovne sile je na Zahodu spodbudilo večanje števila ločitev, saj so ženske postale finančno bolj neodvisne, povečal se je stres v organiziranju gospodinjstev, ženske so na delovnem mestu postale bolj izpostavljene drugim potencialnim partnerjem. V islamski Jugovzhodni Aziji je imela večja delovna participacija žensk podobne potencialne učinke, vendar so nad njimi prevladali zaviralni dejavniki ločitev, to pa so večanje izobrazbe, večja izbira partnerja po lastni želji in zato večja zavezanost izbranemu partnerju. Na Zahodu se je povečala tendenca pobega pred neizpolnjujočimi zakoni, v islamski Jugovzhodni Aziji pa v prvi vrsti izognitev neizpolnjujočih zakonov. (Jones, 1997: 108-109)

5.1 INDONEZIJA

Do pred nedavnim so imela muslimanska prebivalstva Jugovzhodne Azije, vključno z Indonezijo, ene najvišjih stopenj ločitev na svetu, v 50. letih 20. stoletja celo najvišje. Splošna ločitvena stopnja, to je število ločitev na 1000 prebivalcev, starih 15 let in več - je bila 15,1. To je bil več kot štirikratnik splošne ločitvene stopnje v ZDA v istem obdobju. (Jones, 1997: 96) Še večje število ločitev je bilo na Zahodni Javi, kjer je leta 1953 doseglo 24 ločitev na 1000 prebivalcev (Jones in drugi, 1994). Do sredine 60. let je ta številka močno padla (na 18), največji padec pa je bil med 1965 in 1970, ko je število ločitev padlo na 7. Do leta 1985 je doseženo število znašalo le še eno desetino stopnje iz leta 1965. (Jones in drugi, 1994)

Podatki Indonezijske raziskave rodnosti iz leta 1975 so pokazali, da se je 34 % vseh prvih zakonov žensk, starih manj kot 50, končalo z ločitvijo (BPS v Guest, 1992: 97). Svetovna raziskava rodnosti (v Guest, 1992: 97) pa je pokazala, da je verjetnost, da se je zakon končal že v prvih petih letih, znašala 28 %.

Zanimivo je, da podobnega trenda ni zaslediti v drugih islamskih državah (Guest, 1992: 98; Jones in drugi, 1994). To se navezuje na posebnosti islama, ki se izvaja v Indoneziji: ta je namreč dosti manj znanstven kot drugje, saj so v vero pogosto vpletene lokalne navade.

Tradicionalni razlogi za ločitve v Indoneziji se vseeno močno navezujejo na islam. Prisoten je bil namreč velik poudarek na ubranitvi družin pred osramotitvijo, ki bi jo prinesla dekleta, ki bi zanosila pred poroko, ali dekleta, ki bi dosegla starost, pri kateri bi jih lahko imeli za "stare device". Starši so se zato dogovarjali za poroke pri zelo nizki starosti hčera, vendar jih niso silili, da bi v inkompatibilnih zakonih tudi vztrajale. Zato ni bilo sramotno, ne za posameznice ne za njihove družine, če so mlade ženske, ki pri poroki v mladih letih niso imele besede, kasneje poiskale ločitev. Posebej pogosto se je to zgodilo v prvem letu zakona, velikokrat ne da bi med zakoncema sploh prišlo do spolnih odnosov. Izmed mnogih razlogov za veliko število ločitev lahko torej naštejemo: splošna toleranca do ločitev, pravna nezahtevnost postopka, odsotnost večjega ekonomskega pritiska po ločitvi, podpora družine, enostavnost ponovne poroke, fleksibilnost pri dogovorih za skrb za otroke. Vse ti razlogi so delovali v kontekstu, kjer so bili mladi ljudje ob poroki družbeno nezreli, kjer je bila poligamija precej pogosta in kjer so ženske imele veliko ekonomsko in družbeno neodvisnost. (Jones, 1997: 104)

Kot trdi Goode (v Jones, 1997: 103), je glavni razlog upada števila ločitev v družbah, kjer so ločitve močno prisotne, industrializacija. V takšnih družbah močno pade število ločitev iz tradicionalnih razlogov in naraste število ločitev zaradi individualne neusklajenosti med zakoncema. V Indoneziji je od začetka tega trenda uporaben le prvi del argumenta.

Indonezija je bila v 60. letih še zelo revna država, vendar je bila ekonomska rast od konca 60. let naprej zelo hitra. Poleg ekonomske rasti se je začela tudi povečana urbanizacija, večanje izobraženosti ter povečana participacija žensk v ekonomski aktivnosti zunaj doma. Vsak argument, da povečana urbanizacija, razvoj industrijske ekonomije ter večje izobrazbene in zaposlitvene možnosti žensk povečujejo število ločitev, torej v tem primeru ne drži (Jones, 1997: 103).

Enostavne razlage za pojasnitev upada v številu ločitev ni. Prav gotovo ima velik vpliv zvišanje starosti ob poroki in povečanje števila porok z lastno izbiro partnerja. To je povezano tudi z družbeno-ekonomskim napredkom, ki vključuje večanje izobrazbe, večanje

zaposlenosti žensk izven doma in večji vpliv medijev na spreminjanje tradicionalnih pogledov. Drugi razlogi, ki so prispevali predvsem k zmanjšanju ločitev po preteku nekaj let zakona, so višanje standarda bivanja, ki je zmanjšalo ločitve, povezane z revščino, in zmanjšanje števila primerov poligamije, ki je bila pogost povod za ločitev. Pomembno je bilo tudi gibanje ženskih skupin, ki vplivalo tudi na vlado, da je sprejela zakonodajo, ki je bila bolj stroga do ločitev. (Jones, 1997: 105-107)

Heaton (2001: 486) je v svoji raziskavi ugotovil, da je število ločitev nižje, če partnerja s poroko nekaj časa odlašata, če sta bolj izobražena, če sama izbereta partnerja in če živita v urbanem okolju.

Pred letom 1974 so vse zahteve za ločitev obravnavali na Uradu za verske zadeve. Le če so bile kakšne pravne težave, je stvar prevzelo versko sodišče. Za ločitev je bila dovolj le zahteva moža. Vlada je leta 1974 sprejela zakon, po katerem je postala poroka proti ženini volji prepovedana, vse zahteve za ločitev pa so morale iti skozi proces zaslišanja na verskem sodišču. Proces ločitve je navadno moral iti skozi tri zaslišanja, kjer so skušali zakonca najprej pobotati. V začetku 80. let so uvedli še določilo za vse javne uslužbence, da morajo dovoljenje za ločitev najprej pridobiti pri svojih nadrejenih. Zaslišanja na sodišču, zahteva po zakonskem posvetovanju z ustrezno službo in stroški, povezani z vsem tem, so bili precejšen razlog za odvrnitev od ločitev. (Jones in drugi, 1994)

Po raziskavi iz Mojolame na Srednji Javi iz leta 1974 (Singarimbun in Manning, 1974: 73) se je z ločitvijo končalo 41,7 % prvih zakonov, ena tretjina drugih zakonov, ena četrtnina tretjih, ena tretjina četrtih in ena petina petih zakonov. Skoraj polovica žensk starih nad 45 let je bilo ločenih vsaj enkrat. Največ ločitev je bilo med dogovorjenimi zakoni, med tistimi, ki se poročijo zgodaj in med manj izobraženimi ženskami. Vendar so številke precej visoke tudi med izobraženimi ženskami, starejšimi in tistimi, ki si same izberejo partnerja.

Zanimivo je, da se je v Singapuru, kljub enakemu trendu zniževanja števila ločitev v 50. letih kot v Indoneziji, število ločitev v 70. letih začelo spet povečevati (Jones, 1997: 109). Izgleda, da gre v tem primeru za podobne pritiske na zakon, kot na Zahodu: večja ekonomska neodvisnost žensk, večji kontakt med potencialnimi bodočimi partnerji na delovnem mestu, individualizem in pritiski življenja v velikem mestu. To se sklada z Goodeovo teorijo (Jones, 1997: 110), da industrializacija v družbi z velikim številom ločitev najprej vodi v zmanjšanje

ločitev, nato pa v njihovo povečanje. Podatki do leta 1993 sicer za Indonezijo tega niso pokazali, vendar se je od konca 90. let država soočila z veliko spremembami, katerih posledice bodo še vidne.

5.2 SLOVENIJA

»V vseh zahodnih državah, kjer je bila ločitev legalna, je stopnja ločitev postopoma naraščala od leta 1900 naprej« (Preston in McDonald v Jones, 1997: 95).

Verjetno najbolj široko sprejeta razlaga za višanje stopnje ločitev na Zahodu je upadanje centralnosti družine v ekonomskem in socialnem smislu ter povečan poudarek na individualizmu in postmaterialističnih vrednotah, poudarjanje osebne sreče, avtonomije in samorealizacije, skupaj z ustreznim povečanjem družbene sprejemljivosti ločitve (Lesthaeghe in drugi v Jones, 1997: 102).

V letu 2005 se je s podobno intenzivnostjo, kot je upadlo število sklenitev zakonskih zvez, povečalo število razvez. Iz tabele 5.1 vidimo, da je bilo do leta 1980 v Sloveniji na 100 sklenjenih zakonov manj kot 20 razvezanih, do leta 2000 se je to število gibalo med 20 in 30 ter leta 2001 prvič preseгло mejo 30. Leta 2005 je bilo razvezanih 45,9 zakonskih zvez na 100 sklenjenih, torej se v Sloveniji delež zakonov, ki se konča z ločitvijo, že bliža polovici. To pomeni 1,3 razveze na 1000 prebivalcev.

Tabela 5.1: Podatki o razvezanih zakonskih zvezah, Slovenija, 1955-2005

Leto		1955	1970	1980	1990	1995	2000	2003	2005
Absolutno št. razvez		1155	1913	2309	1858	1585	2125	2461	2647
Razveze na	100 sklenjenih zakonskih zvez	8,2	13,4	18,7	21,8	19,2	29,5	36,4	45,9
	1000 prebivalcev	0,8	1,1	1,2	0,9	0,8	1,1	1,2	1,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Rezultati raziskovanj 2006, št. 824, str. 127; Internet 10

Čeprav je v Sloveniji število razvez v primerjavi s številom sklenitev zakonskih zvez visoko, pa je bilo za leto 2004 eno najnižjih med državami EU (Internet 10). Koefficient razveznosti na 1000 prebivalcev je bil namreč v tem letu nižji kot v Sloveniji le v Italiji (0,8) in Grčiji (1,1), v štirih državah se je gibal med 3,0 in 3,2 (Češka, Litva, Belgija in Estonija), v štirinajstih pa med 2,0 in 2,9.

Od leta 1992 do 1995 je bil v Sloveniji prisoten upad števila ločitev. Eden od možnih razlogov za upad je bila neugodna ekonomska situacija, ki se je v obdobju tranzicije in socialnih sprememb odražala na mikro nivoju tudi v tej obliki. Zakonski par si razveze "ni mogel privoščiti", saj enostarševska družina z otroki še težje preživi kot družina z dvema dohodkoma. Na to je vplivala tudi visoka stopnja brezposelnosti. (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 52)

5.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

Podatki glede ločitev so presenetljivi. Slovenija nekako pričakovano sledi trendom zahodnega sveta, število ločitev torej močno narašča, v Indoneziji pa je bil v zadnjih petdesetih letih prisoten zelo močan upad v številu ločitev. V preteklosti so bile ločitve zelo pogost pojav, sedaj pa so kljub podobnim družbenim spremembam kot na Zahodu številke zelo majhne.

Primerljivih podatkov ni. Za Indonezijo so dokaj točni le podatki o številu ločitev na 1000 prebivalcev, ki pa ne dajo najjasnejše slike. Kljub temu se iz podatkov močan upad v številu razvez dobro vidi, saj se število sklenjenih zakonskih zvez ni bistveno zmanjšalo. Za Slovenijo so primernejši podatki o številu ločitev na 100 sklenjenih zakonov. Število slednjih je namreč v zadnjih letih močno upadlo, tako da absolutne številke ločitev ne povedo veliko.

Če so torej v Sloveniji velikemu porastu ločitev botrovali modernizacija, ekonomski razvoj in večja individualizacija, pa so ravno ti dejavniki v Indoneziji število ločitev zavrli. Da je le-to padlo iz 15 na nekaj več kot eno ločitev na 1000 prebivalcev, imajo največ zaslug lastno izbiranje partnerja, poroke iz ljubezni, večanje izobrazbe, a tudi spremembe zakonodaje in večanje verskega vpliva.

6. IZOBRAZBA ŽENSK

Status ženske se lahko konceptualizira na dveh ravneh: status znotraj gospodinjstva in status v družbi. Za merjenje obeh vrst statusa se pogosto uporabljata izobrazba in zaposlitev ženske. Dostop ženske do družbenih virov v gospodinjstvu in v družbi se lahko približno meri tudi posredno, z njeno stopnjo izobrazbe, medtem ko se dostop do materialnih virov kaže z zaposlitvijo in ekonomsko aktivnostjo. Izobrazba in zaposlitev omogočita ženski, da sodeluje

pri odločitvah in da jih tudi izvrši, saj ima kontrolo nad viri v gospodinjstvu. Prav tako ji zagotovita možnosti za plačano zaposlitev v modernih sektorjih, kar ji omogoča ekonomsko neodvisnost in ji posledično zvišuje status. (Widayatun, 1991: 21)

Moč žensk v družbenem smislu se povečuje predvsem z izobrazbo. Višja izobrazba jim namreč da višjo samozavest in razumevanje sveta okoli njih. Poleg tega pismenost, eden najpomembnejših stranskih produktov izobrazbe, poveča neodvisnost žensk od njihovih družinskih članov. Poveča se tudi njihova vrednost na trgu delovne sile, s tem njihov prihodek in ponovno neodvisnost od družine. (Oppenheim Mason in Smith, 2003: 15)

Prispevki izobražene ženske so vidni na ekonomskem, socialnem in političnem področju (Stromquist v Uršič, 2001: 11). Izobražena ženska si namreč želi biti zaposlena, zasluži več denarja, kar pomeni višji družinski proračun, boljšo skrb za otroke in možnost izobrazbe tudi za otroke. Na socialnem področju se višja izobrazba kaže v drugačnem življenju in drugačnih odločitvah ženske. Poročijo se kasneje in imajo manj otrok. Otroci so bolj zdravi, nižja je otroška umrljivost. Izobrazba žensk vpliva tudi na višjo stopnjo delovne aktivnosti in s tem na višji bruto družbeni proizvod ter ima dolgoročne učinke na industrijsko proizvodnjo in kmetijstvo. Ženske z višjo izobrazbo se tudi bolj vključujejo v politično življenje, zavedajo se svojih državljanskih pravic in aktivno sodelujejo na volitvah. (Uršič, 2001: 11-12)

Izobrazba žensk ima ključne razvojne učinke: zmanjšuje rodnost in umrljivost dojenčkov, zvišuje produktivnost dela, izboljšuje splošno bivanje žensk, jim daje več veljave v družinskih odločitvah, več avtonomije pri odločanju o lastnem življenju, več možnosti za sodelovanje v skupnosti in na trgu delovne sile. Vendar je izobrazba potreben in ne zadosten pogoj za dosego enakosti med spoloma ali splošnega izboljšanja življenja žensk. V veliko primerih je ključna šele sekundarna izobrazba ali višja. (ICRW, 2005)

6.1 INDONEZIJA

Šolanje vpliva tudi na izbiro bodočega partnerja. Še do nedavna je bila izbira s strani staršev močno prisotna (Malhotra, 1991; Bongaarts, 2003; Angeles in drugi, 2005; Guest, 1992; Heaton in drugi, 2001; Jones, 2003). Sedaj to ni več prevladujoče, delno je to mogoče pripisati višji izobraženosti. Daljše izobraževanje lahko vpliva na izbiro partnerja skozi tri

glavne mehanizme oziroma poročne strategije. Šole lahko služijo kot okolje, v katerem si mladi ljudje najdejo bodočega partnerja (Casterline v Malhotra, 1991: 555). Drugič, šolanje poveča individualizacijo in zmanjšuje avtoriteto staršev (Caldwell v Malhotra, 1991: 555). Poveča se namreč razpon novih vrednot, ki poudarjajo pomembnost zunaj družinskih vezi. Ne samo da je družinska avtoriteta spodkopana zaradi novih oblik avtoritete, ampak so se izobraženi mladi ljudje tudi manj pripravljeni podrediti avtoriteti staršev, ker so si pridobili sposobnosti, s katerimi se bolje kot njihovi starši soočajo z modernim svetom (Cherlin in drugi v Malhotra, 1991: 555). Večja avtonomija oblikuje šolanje kot proces individualizacije - mladi ljudje mnogo bolj kot prej mislijo na lastno zadovoljstvo. To pomeni, da hočejo življenjskega partnerja, s katerim ga/ jo vežeta ljubezen in prijateljstvo (Hull in Hull v Malhotra, 1991: 555). In tretjič, izobrazba lahko vpliva na izbiro partnerja s finančno ali fizično neodvisnostjo, pridobljeno s plačano zaposlitvijo ali bivanjem izven doma staršev (Malhotra, 1991: 555).

Šolanje vpliva tudi na starost ob poroki (Sundaram, 2005; Malhotra, 1997). Bolj izobraženi moški in ženske se poročijo kasneje, vendar to ni toliko odvisno od stopnje izobrazbe, ampak od časa, ki ga preživijo v šoli. V času, ki ga namenijo za izobraževanje, se namreč ne poročijo (Sundaram, 2005: 78).

V Indoneziji od leta 1995 velja določilo, po katerem se je obvezno šolanje podaljšalo na 9 let. Izobraževalni sistem se je v 80. letih močno razvil. Vladna sredstva so večinoma pomagala razširiti primarno šolstvo, zasebni sektor pa je razvil sekundarno in terciarno šolstvo. Od leta 1980 do 1992 je število osnovnih šol naraslo za 40 %, število nižjih sekundarnih za 70 % in število višjih sekundarnih celo za 112 %. Veliko koristi od tega so imele deklice, saj se je njihova udeležba v šolanju močno povečala in nepismenost zelo upadla. (United Nations, 1997: 38)

Povprečno število let šolanja je pri ženskah naraslo iz 4,7 let leta 1990 na 6,1 leta 1999, stodstotna udeležba žensk v primarnem izobraževanju pa je prisotna od leta 1980 (Stalker (ur.), 2001: 8). Glede na podatke organizacije Social Watch (Internet 11) se razmerje udeležbe žensk v izobraževanju izboljšuje tudi v primerjavi z moškimi. V primarnem izobraževanju je bilo to razmerje v letih 2001/2002 0,99, v sekundarnem pa 0,96. V terciarnem izobraževanju je razmerje leta 1995 predstavljalo 0,55 in je do leta 2001/2002 naraslo na celih 0,88.

Tabela 6.1 sicer ne kaže 100 % udeležbe žensk v primarnem izobraževanju, saj je vključena vsa populacija, starejša od 10 let, torej tudi še vedno šolajoča se, vendar je porast v izobraževanju za oba spola dobro viden. Zmanjšale so se tudi razlike med spoloma, še posebej v sekundarnem izobraževanju. Velika razlika se je pojavila le v nižjih sekundarnih šolah, kjer so leta 1992 ženske iz ruralnega območja močno zaostajale za moškimi. Prisoten je bil tudi upad šolajočih se na višji sekundarni in terciarni stopnji in sicer za tiste, ki imajo ruralno bivališče.

Tabela 6.1: Delež šolske populacije, vključene v posamezne stopnje izobraževanja, po spolu, za leto 1980 in 1992, Indonezija

Šolska populacija po stopnji:	Moški			Ženske		
	1980	1992		1980	1992	
		Urbano	Ruralno		Urbano	Ruralno
Primarna: 7-12 let	84	96	88	83	96	92
Nižja sekundarna: 13-15 let	65	87	91	56	82	60
Višja sekundarna: 16-18 let	39	67	32	24	59	28
Terciarna: 19-24 let	12	25	7	5	18	4

Vir: General Bureau of Statistics v United Nations, 1997: 93

Velik napredek v izobrazbi žensk se kaže tudi v tabeli 6.2, kjer je podana primerjava med udeležbo žensk v stopnjah izobraževanja leta 1986 in 1994. Podatki so prikazani za populacijo, starejšo od 10 let. Kljub napredku pa je bilo leta 1994 še vedno 42 % žensk brez izobrazbe ali z nedokončano osnovno šolo, v primerjavi s 34 % moških.

Tabela 6.2: Stopnje pridobljene izobrazbe žensk in moških, starejših od 10 let, leta 1986 in 1994, Indonezija

Stopnja izobrazbe:	1986		1994	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Brez izobrazbe	10,7	21,7	6,7	14,4
Nepopolna osnovna šola	33,7	34,8	26,9	28,4
Dokončana osnovna šola	33,5	29,2	35,5	34,1
Nižja sekundarna šola	11,6	8,6	14,1	12,0
Višja sekundarna šola	9,3	5,3	14,2	10,0
Akademija	0,8	0,4	1,3	0,9
Univerza	0,5	0,1	1,2	0,6

Vir: Central Bureau of Statistics v United Nations, 1997: 94

6.2 SLOVENIJA

V zadnjih nekaj desetletjih je zelo izrazit trend naraščanja deleža žensk med študentsko populacijo terciarnega izobraževanja. V letu 1935/36 je bilo na univerzi med vpisanimi le 20

% žensk (Krajevni leksikon Dravske banovine v Serše, 1998: 60), leta 1965 je bilo med vsemi vpisanimi 35,4 % žensk, leta 1992 pa že kar 53,4 % (Črnič Istenič, 1995: 68). Delež je začel naraščati že v 60. letih (v letu 1964/65 vpisanih 35,4 % žensk), v 80. letih so ženske že prevladovale (v letu 1984/85 vpisanih 51,3 % žensk), v 90. letih se je delež gibal okoli 56 % in se ustavil pri 58 % (Rezultati raziskovanj, 2004: 23). Ženske so pri študiju tudi uspešnejše, saj je bilo med vsemi diplomanti 60 % žensk (Hanžek (ur.), 1999: 73).

Na podiplomskem študiju se razlike sicer manjšajo, vendar, predvsem na doktorskem študiju, še vedno prevladujejo moški. Med magistri in specialisti je bilo v 90. letih žensk v povprečju malo manj kot pol, med doktorji znanosti pa okoli tretjina (Statistični letopis, 1997: 128). V letih od 2001-2004 je bilo med magistri in specialisti 50 do 54 % žensk, med doktorji znanosti pa od 40 do 49 % (vsako leto se je ta odstotek znižal) (Statistični letopis 2005). Eden od razlogov za prevlado moških je ta, da gre za obdobje ustvarjanja družine, pri čemer družinske vloge in obveznosti večinoma prevzemajo ženske. Država bi glede tega morala zagotoviti skladnejše otroško varstvo in spremembo miselnosti, ki ženski samoumevno dodeljuje skrb in nego otrok (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 14).

Vendar se razlike med spoloma še vedno pojavljajo pri izbiri študija, kar odraža tudi delitve vlog med spoloma v zasebnem življenju. Tako je bilo v šolskem letu 2003/04 na dodiplomskem in podiplomskem študiju med vpisanimi v programih izobraževanja 80% žensk, v programih umetnosti in humanistike 75 % žensk, v programih družbenih in poslovnih ved ter prava 64 % žensk in v programih zdravstva in sociale 79 %. V nasprotju s tem je bilo v programih znanosti, matematike in računalništva med vpisanimi 30 % žensk ter v programih tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva 24 %. (Rezultati raziskovanj, 2004: 11-12)

Raziskava o rodnostnem vedenju Slovencev (Likar (ur.), 1998: 80) je pokazala, da se ženske v Sloveniji izobražujejo, dokler nimajo otrok, oziroma se odločijo za otroke, ko se nehajo izobraževati. Ko imajo otroke, z izobraževanjem večinoma zaključijo in se le redko zopet vrnejo k izobraževanju, tudi ko otroci že odrastejo.

Po raziskavi imajo ženske, ki imajo štiriletno srednjo šolo ali več, manj možnosti, da ostanejo samske (Černigoj Sadar, 1996: 209-211). Bolj imajo razširjene socialne mreže izven družinskega kroga, vedenje v prostem času se bolj približa vedenju moških, več se ukvarjajo s športom in se pogosteje družijo na javnih mestih. Šole jim tudi razširijo okolje, v katerem si

lahko najdejo bodočega partnerja in torej služijo kot novi poročni trgi. »Tu se srečujejo ljudje iz iste generacije s podobnimi načini konstrukcije socialne realnosti in s podobnimi možnostmi za bodoči socialnoekonomski položaj« (Černigoj Sadar in Drobnič, 1999: 4). Vendar pa so ženske zaradi daljšega šolanja dlje ekonomsko odvisne od staršev. Tudi po koncu šolanja traja še nekaj let, da si same ustvarijo družine, pri čemer je velikokrat prisoten stanovanjski problem.

6.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

V obeh državah se izobraženost žensk zvišuje. To prikazuje tudi tabela 6.4 in sicer podatke o izobraženosti žensk za leti 1986 in 1993 v Indoneziji in za leti 1981 in 1991 v Sloveniji. Podatki veljajo za ženske, starejše od 10 let v Indoneziji, in za ženske, starejše od 15 let, v Sloveniji. Ženske so bolj izobražene v Sloveniji. Leta 1991 je bilo v Sloveniji 54,1 % žensk z osnovno izobrazbo ali manj, v Indoneziji leta 1993 pa 76,9 %. Z dokončano srednjo šolo je bilo v Sloveniji 36,9 % žensk in v Indoneziji 22 %. Terciarno šolanje je v Sloveniji dokončalo 8,2 % žensk, v Indoneziji pa 1,5 %.

V Sloveniji med diplomanti terciarnega izobraževanja ženske prevladujejo že od 80. let prejšnjega stoletja, tudi na splošno so bolj izobražene od moških. V Indoneziji, kjer je bilo v preteklosti veliko žensk nepismenih, je glede tega opaziti velik napredek. Starši danes spodbujajo svoje hčerke k večjemu izobraževanju, kar ima posledice na kasnejšo starost ob poroki, nižjo rodnost in večjo avtonomijo pri odločanju. V Sloveniji višja izobrazba žensk pomeni njihovo večjo finančno neodvisnost in s tem večjo enakopravnost v družbi.

Tabela 6.4: Izobrazba žensk, starejših od 10 let, Indonezija, 1986 in 1993 ter izobrazba žensk, starejših od 15 let, Slovenija, 1981 in 1991 (v %)

Stopnja izobrazbe:	1986	1981	1993	1991
	Indonezija	Slovenija	Indonezija	Slovenija
Brez izobrazbe	21,7	1,5	14,4	0,8
Nepopolna osnovna	34,8	27,0	28,4	17,9
Dokončana osnovna	29,2	38,6	34,1	35,4
Nižja sekundarna šola	8,6	/	12,0	/
Višja sekundarna šola	5,3	27,4	10,0	36,9
Akademija/visokošolska	0,4	2,7	0,9	4,9
Univerzitetna	0,1	2,0	0,6	3,3

Vir: Central Bureau of Statistics v United Nations, 1997: 94
Statistični urad Republike Slovenije, Statistični letopis 2004

7. DELOVNA AKTIVNOST

V družbi, kjer je poroka skoraj univerzalen pojav, delovna aktivnost pomeni za osebo boljše možnosti na poročnem trgu. Prehod v zaposlenost namreč pomeni pripravljenost za zakonsko življenje, oseba postane kot poročni partner bolj ekonomsko zanimiva, pojavi pa se tudi selekcijski učinek - ljudje, ki so pri svojem delu uspešni, so uspešni tudi kot poročni partnerji (Sundaram, 2005: 82).

7.1 INDONEZIJA

Delež delovno aktivnih žensk je precej visok. Leta 1995 so 40 % delovne sile predstavljale ženske. V razvitih zahodnih državah je ta odstotek v povprečju znašal 42 %, v deželah v razvoju na srednji stopnji razvitosti (kamor je spadala tudi Indonezija) 38 %, v južni Aziji 33 %, na Bližnjem vzhodu in Severni Afriki pa 26 %. (Stalker (ur.), 2001: 9) Prevladale so v storitvenem sektorju, kjer je bilo 58 % zaposlenih žensk. (Ferfila, 2003: 257)

Čeprav delež zaposlenih žensk narašča, pa ženske večinoma delajo v neformalnem sektorju. V popisu iz leta 1990 (ESCAP v Rosenberg, 2003: 140) je dve tretjini žensk uvrščenih v neformalni sektor, ki vključuje samozaposlene in neplačane družinske delavce. Poleg družinskih delavk spadajo v ta nereguliran sektor še prodajalci na ulici in delavci v domačih proizvodnjah. Po istem popisu so 34 % urbane ženske delovne sile predstavljale prodajalke na tržnicah in stojnicah ob cesti, za kar ne potrebujejo veliko znanja in kapitala.

Kljub visokim stopnjam ekonomske aktivnosti žensk, pa je prisotna tudi diskriminacija. Na začetku devetdesetih let so ženske predstavljale približno tretjino zaposlenih v javni upravi, le malo jih je bilo zaposlenih na višjih položajih, tudi med menedžerji jih je bilo le 7 %. Med vodji približno 67.000 indonezijskih vasi je bilo le 1,4 % žensk, v predstavniškem domu jih je bilo 12,6 %, v posvetovalni skupščini 10,1 %. Vendar naj bi bilo to še vedno več kot v drugih državah ASEAN (Zveza jugovzhodnih azijskih narodov), kateri od muslimanskih držav ali celo več kot v ZDA. (Ferfila, 2003: 257)

Problem predstavlja tudi diskriminacija žensk na delovnem mestu zaradi nosečnosti, pojavljajo se nadlegovanje in zlorabe žensk, nizke plače in tveganja varnosti in zdravja na delovnem mestu (Stalker (ur.), 2001: 9).

V indonezijski patriarhalni družbi imajo ženske vlogo predvsem v družinski sferi, vključno s preskrbo in vzgojo otrok. To se odraža tudi v njihovi zaposlitvi, saj predstavljajo veliko večino v šolstvu in zdravstvu (Utomo, 2003: 4).

Suhartov Novi red je v delovno zakonodajo uvedel minimalno plačo. Vendar so bile ženske plačane manj. »Imele pa so pravico dva dneva plačane odsotnosti zaradi menstruacije, plačan porodniški dopust in odmore za dojenje« (Ferfila, 2003: 259). Vlada je odločila, da porodniški dopust za ženske tako v vladnem kot zasebnem sektorju traja en mesec pred in dva meseca po porodu (United Nations, 1997: 6). Vladne uslužbenke v času porodniškega dopusta dobijo polno nadomestilo plače, vendar le do tretjega otroka, nato ne več. Z medicinskim potrdilom, da je zdravje matere ogroženo, se lahko porodniški dopust podaljša za tri mesece (United Nations, 1997: 42).

7.2 SLOVENIJA

Zaposlitev žensk zunaj doma je v Sloveniji že tradicija. Že na začetku 20. stoletja je bilo zaposlenih 20 % žensk. Nato se je porast zaposlovanja žensk, predvsem iz ekonomskih razlogov, po 2. svetovni vojni močno povečal in v prvi polovici petdesetih let je bilo med delovno aktivnimi 33,3 % žensk, leta 1990 pa že 46,5 %. Leta 2000 je ta delež znašal 46,2 %. (Drobnič in Černigoj Sadar, 2003: 298)

Na veliko prisotnost žensk na trgu dela sta močno vplivala povojni industrijski razvoj in socialistična ideologija. »Socialistične zahteve po izobraževanju obeh spolov, polni zaposlenosti žensk in dobri razvitosti mreže družbenega varstva otrok ter delovna zakonodaja in drugi zakoni, ki niso delali razlik med ženskami in moškimi, so pomembno prispevali, da so bile ženske v vedno večjem številu prisotne na trgu dela« (Salecl, 2003: 73).

Slovenija je pravzaprav država z eno najvišjih stopenj delovne aktivnosti žensk v Evropi. Po podatkih Eurostata (Internet 3) lahko vidimo, da je bila leta 2005 stopnja delovne aktivnosti

žensk med 15. in 64. letom starosti v Evropi 56,3 %, v Sloveniji pa 61,3 %. Stopnja brezposelnosti je bila nižja - v Evropski uniji 9,9 % in v Sloveniji 7,0 %.

Na stalnejše vključevanje žensk na trg delovne sile je vplivalo tudi zmanjšanje števila otrok, povečana pričakovana življenjska doba, rast storitvenega sektorja ekonomije ter vzpon države blaginje v šestdesetih letih (Černigoj Sadar in Verša, 2002: 399).

Pomembna značilnost delovne aktivnosti žensk v Sloveniji je večinska zaposlitev za polni delovni čas. Zaposlovanje s krajšim delovnim časom v Sloveniji ni izrazil vzorec zaposlovanja žensk, kot je to v nekaterih drugih državah Evropske unije. Delež žensk, ki delajo s skrajšanim delovnim časom, je kar za 25,8 % nižji od povprečja v državah EU pred razširitvijo (Salecl, 2003: 86). Po podatkih iz leta 2002 je bilo v Sloveniji samo 8,3 % delovno aktivnih žensk takšnih, ki so delale skrajšani delovni čas (Salecl, 2003: 84). Vendar je v zadnjem desetletju prisoten rahel trend naraščanja deleža žensk, ki ne delajo polni delovni čas, tako je v prvem četrtletju leta 2006 s skrajšanim delovnim časom delalo 12,0 % žensk (Anketa o delovni sili 2006).

V zadnjih desetih letih je brezposelnost žensk sicer deloma padla, vendar je sedaj višja v primerjavi z brezposelnostjo moških. Na začetku tranzicije je bila namreč bolj prizadeta industrija s pretežno moško delovno silo, po letu 1996 pa podatki kažejo na višjo brezposelnost med ženskami. Vzroke gre lahko iskati tudi med velikim odpuščanjem v tekstilni industriji s pretežno zaposlenimi ženskami. Leta 1996 je brezposelnost moških znašala 7,5 %, žensk 7,0 %, leta 2002 pa 6,8 % za ženske in 5,9 % za moške (Javornik in Korošec (ur.), 2003: 18). Ob koncu leta 2001 je bilo med iskalci prve zaposlitve 54,8 % žensk, kar kaže na to, da ženske težje dobijo zaposlitev kot moški (Letno poročilo v Salecl, 2003: 101).

Delovna aktivnost žensk v Sloveniji je torej zelo visoka. Vendar je njihova udeležba na najvišjih položajih temu zelo nesorazmerna. Problem predstavljata horizontalna in vertikalna segregacija. »Čeprav so 'dekleta v moških poklicih' povsem zaželena, pa to ne velja v enaki meri za 'ženske na moških položajih'« (Rebenstorf v Kozmik, 1998: 158).

Ženske predstavljajo večino v storitvenem sektorju (zdravstveno varstvo, socialna varnost, izobraževanje, kultura, itd.) in v določenih tipih industrije, npr. tekstilni in usnjarski.

Vertikalna segregacija se kaže kot prevlada žensk (64,6 %) v sektorjih, ki zahtevajo manj sposobnosti in so na nižjih stopnjah zaposlitvene hierarhije (Hanžek (ur.), 1999: 94). Prisotni so t.i. "stekleni stropi" in "steklene stene", ki ponazarjajo vertikalno in horizontalno segregacijo, torej onemogočanje napredovanja žensk zaradi predsodkov in stereotipov (Kanjuo Mrčela, 2000: 58). Najpogostejše mnenje, zakaj ni veliko žensk v menedžmentu, je: zaradi njihovih družinskih obveznosti, pomanjkanja samozavesti, emocionalne nestabilnosti, pomanjkanja neformalnih zvez, zaradi več odsotnosti z dela, nizkih aspiracij, idr. (Kanjuo Mrčela, 1996: 74-78)

Ženske v Sloveniji so leta 1996 prejele 86,7 % povprečne plače moškega (leta 1991 je ta delež znašal 88,7 %) (Hanžek (ur.), 1999: 95). To je posledica večje skoncentriranosti žensk v poklicih, ki so slabše plačani od tistih, ki jih opravljajo moški. Tudi če opravljajo enaka dela, so večinoma slabše plačane (Kanjuo Mrčela, 1996: 96).

V Sloveniji traja porodniški dopust 105 dni in starševski dopust 260 dni, oba sta plačana. Že od sredine sedemdesetih let je možno, da si starševski dopust delita mati in oče, toda kljub 100-odstotnemu nadomestilu moški vzamejo ta dopust le izjemoma. (Černigoj Sadar in Verša, 2002: 416-417)

7.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

Visoka delovna aktivnost žensk v Sloveniji je že tradicija. Višjo participacijo žensk na trgu dela je zaslediti le med Skandinavskimi državami, a s to razliko, da je tam veliko več žensk, ki delajo s skrajšanim delovnim časom. Tudi v Indoneziji je prisotna precej visoka udeležba žensk na trgu dela, vendar večinoma na neformalnem, kar jih postavlja v slabši položaj. Tudi socialno skrbstvo je v Indoneziji precej slabše, porodniški dopust traja le 3 mesece. Obema državama je skupna vertikalna in horizontalna segregacija, torej koncentracija žensk v poklicih, ki so slabše plačani, ter nizka zastopanost žensk na višjih delovnih položajih.

8. DRUŽBENI POLOŽAJ ŽENSK

8.1 INDONEZIJA

Načeloma imajo ženske v Indoneziji enake pravice kot moški. Ustava iz leta 1945 določa, da imajo pred zakonom vsi državljani enak status, država je leta 1984 tudi ratificirala Konvencijo Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk in konvencijo Mednarodne delovne organizacije o enakem plačilu za enako delo. Leta 1978 je bilo v generalnih smernicah državne politike prvič vključeno poglavje o vlogi žensk v nacionalnem razvoju, ustanovljeno je bilo tudi Ministrstvo za ženske zadeve, ki je listino dobilo leta 1983. (Stalker (ur.), 2001: 17)

Napredek glede enakopravnosti žensk je prav gotovo prisoten. Prisotnost žensk v delovni sili je v letu 2002 narasla na 38 %, delež deklic v osnovnem izobraževanju je enak deležu dečkov, na nižji stopnji sekundarnega izobraževanja celo malo višji in na višji sekundarni stopnji le malo nižji od deleža dečkov (Stalker (ur.), 2004: 1). Vendar so razlike med spoloma še vedno prisotne. Med ženskami je več nepismenih (ženske 86 %, moški 94 %), v povprečju imajo manj let šolanja (ženske 6,5 let, moški 7,6 let) in manj prispevajo k zaslužku kot moški (ženske 38 %, moški 62 %) (Stalker (ur.), 2004: 17).

Tudi v Indoneziji, kot v mnogih drugih državah, se ženske soočajo s številnimi družbenimi ovirami, nekaterimi bolj, drugimi manj vidnimi. Tako lahko smeri študijev, ki jih ženske izberejo na sekundarni in terciarni ravni, odražajo pričakovanja družbe glede njihove vloge. Prevladujejo v študijih izobraževanja, jezikov, storitev in socialnega skrbstva. Ženske so podprezentirane tudi v državni upravi. Od 3,9 milijona državnih uslužbencev je 38 % žensk. Večino predstavljajo v šolstvu in zdravstvu, med ostalimi delovnimi mesti in višje rangiranimi položaji pa njihov delež pade na 16 %. Nižji položaj se odraža tudi v javnem življenju. Čeprav je med letoma 2001 in 2004 predsedniški mandat imela ženska, je bilo leta 2003 v nacionalnem parlamentu od 462 poslancev le 45 žensk. Novi zakon o volitvah je leta 2003 določil, da mora biti vsaj 30 % kandidatov na listah žensk, vendar se situacija po volitvah leta 2004 ni spremenila. (Stalker (ur.), 2004: 17-18)

Leta 1997 so 12,6 % sedežev v parlamentu zasedale ženske, leta 2004 pa 11,1 %. Na ministrski ravni je bila udeležba žensk leta 1995 2 % in leta 2001 6 %. (Internet 11) V

povprečju je leta 2002 delež žensk v parlamentih vsake regije znašal 8,8 %, delež žensk med visokimi administratorji, menedžerji in tehničnimi zaposlenimi je znašal 39,2 %, delež žensk med vsemi zaposlenimi pa je bil 37,5 % (Stalker (ur.), 2004: 100). Plače žensk v nekmetskih dejavnostih so v povprečju dosegale 67,8 % plače moških. (Stalker (ur.), 2004: 139)

V Indonezijski patriarhalni družbi socializacijski proces močno poudarja, da imajo ženske vlogo predvsem v družinski sferi, vključno s preskrbo in vzgojo otrok. Čeprav je, predvsem v urbanih delih, izobrazba žensk višja in s tem večja možnost zgraditve kariere, pa so poroka in otroci še vedno univerzalne norme. Moški še vedno odločajo o večini pomembnejših odločitev v družini. Ženske učijo, da se morajo pokoriti, vzdrževati v družini harmonijo, posvetiti svoje življenje družinskim zadevam in dobrobiti družine namesto ukvarjanja s širšimi problemi. (Utomo, 2003: 4)

Predstave o vlogi ženske dodatno spodbujajo razni državni ukrepi in načela. Leta 1978 je tako Gibanje za družinsko blaginjo oblikovalo pet nalog žensk, ki so: biti žena, ki stoji ob možu; biti upravljavka gospodinjstva; biti mati, odgovorna za reprodukcijo in izobrazbo otrok; služiti dodatni dohodek gospodinjstva; biti državljanica Indonezije (Aripurnami in Bianpoen v Rosenberg (ur.), 2003: 125).

V Indoneziji so v veljavo stopili zakoni, ki spodbujajo večjo veljavo žensk v javnem življenju, vendar večinoma nimajo veliko vpliva na socio-kulturne in verske vrednote, ki postavljajo žensko v družinsko sfero. Glede na prevladujoče mnenje so reproduktivno zdrave, nosečnost in porod, vzgoja otrok ter skrb za družino za ženske plemenite naloge, pripisane s strani Alaha in uveljavljene z družbenimi normami. V izobrazbi je razlika med mladimi moškimi in ženskami zelo majhna, vendar pa je le-ta velika glede zaposlenosti, profesionalne kariere ter udeležbe v družbenem in političnem življenju (Utomo, 2003: 4).

Koledar praznikov v Indoneziji vključuje kar dva ženska praznika - dan žena in Kartiniin dan. Dan žena obeležuje dan, ko so leta 1928 organizirali prvi narodni kongres indonezijskih žena. Na njem so proglasili cilje indonezijskih feministk - enakost moških in žensk, predvsem znotraj družine, vključno s pravico izbire moža in ločitve. Radena Adjeng Kartini, po kateri se imenuje Kartiniin dan, je bila ženska, ki je živela konec 19. stoletja in se je borila za boljši položaj žensk. V obdobju Suhartovega Novega reda so zelo poudarjali feminilnost žensk, njihovo podložnost moškemu, tako znotraj družine kot države. Tako so tudi med tema dvema

praznikoma namesto enakopravnosti spolov bolj poudarjali vlogo žensk kot mater in dobrih družinskih žena. (Ferfila, 2003: 258)

Kljub vsem dosežkom glede statusa žensk v družbi, pa le-ta še vedno ostaja razlog za skrb. V državi je še vedno prisotno pomanjkanje političnega interesa za rešitev spornih vprašanj glede diskriminacije. Paternalistična kultura v državi še vedno obravnava moške kot prve v gospodinjstvu, ki sprejemajo odločitve in imajo največ avtoritete v odločitvah glede načrtovanja družine in nosečnosti, ki pravzaprav zadevajo ženske (Stalker (ur.), 2001: 9).

»Trebaja reči, da je za današnjo Indonezijo še vedno značilna dominantna vloga moških, kjer pojmujejo moške za večvredne kot ženske. Ženske imajo omejeno samostojnost in od njih se pričakuje, da bodo svoje življenje podredile moškemu.« (Ferfila, 2003: 284-285)

8.2 SLOVENIJA

Formalno imajo ženske v Sloveniji enake pravice od leta 1946, ko so dobile volilno pravico. Danes imajo relativno enake zaposlitvene možnosti, velik je delež izobraženih žensk, zaposlitve za polni delovni čas, dobro so organizirani porodniška odsotnost, liberalna zakonodaja glede splava ter dostop do relativno dobrega otroškega varstva. (Hanžek (ur.), 1999: 93)

Različne raziskave so pokazale, da v Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 62-63). Družinsko delo (skrb in vzgoja otrok, skrb za starejše ljudi, gospodinjsko delo, sorodstveno delo, itd.) še vedno v večini opravljajo ženske. Ob visokem deležu polno zaposlenih žensk pomeni kombinacija službenih in družinskih obveznosti dvojno breme. Družinsko delo se z vidika ekonomskega vrednotenja dela kaže kot delo brez ekonomske vrednosti, kadar ga opravljajo družinske članice v lastni družini, ter kot podcenjeno servisno delo.

Za slovenski trg delovne sile je značilen visok delež žensk, zaposlenih za polni delovni čas. Vendar iz tega izhaja problem dvojne obremenjenosti: z družinskimi in delovnimi obveznostmi. Težave nastopijo tudi, ko ženska išče svojo prvo zaposlitev, predvsem zaradi potencialnega materinstva (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 14).

»Udeležba žensk na menedžerskih položajih v Sloveniji je v popolnem nesorazmerju s številom v delovni sili in njihovo izobrazbo« (Kanjuro Mrčela, 1996: 117). Ženske so med vodilnimi kadri v podjetjih v manjšini, saj so zaradi stereotipno določenih vlog spolov ti lažje dostopni moškim. Družbena spolna stratifikacija določa ženskam v družbi niže vrednotene vloge in položaje, ki imajo nižji status in manj družbene moči, zato je tudi vertikalna družbena mobilnost žensk manjša in v družbi manj zaželena (Kanjuro Mrčela, 1996: 179).

Poleg tega je žensk več v dejavnostih, ki so slabše plačane. Posledica tega so tudi v povprečju nižje plače. Poleg neenakega plačila za enako delo ženske tudi težje napredujejo kot moški. Prisoten je t.i. stekleni strop, nevidne ovire možnostim za prodor po hierarhični lestvici (Kozmik, 1998: 164).

Indeks o človekovem razvoju za leto 2005 (UNDP, 2005) kaže, da delež žensk v slovenskem parlamentu znaša 12,2 %, med visokimi administratorji in menedžerji pa je žensk ena tretjina. Ženske naj bi leta 2000 v povprečju zaslužile 87,8 % moške plače, pri čemer so bile največje razlike med osebami z visoko izobrazbo (20,7 %) in najnižje med nekvalificiranimi delavci (12 %) (Salecl, 2003: 100).

8.3 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMA

Indonezijska ustava iz leta 1945 določa, da ima vsak državljan enak status, enake pravice in dolžnosti ter možnosti, tako v družini kot v družbi. Indonezija je leta 1952 ratificirala tudi Konvencijo ZN o političnih pravicah žensk, ki določa, da imajo ženske pravico do volitev, leta 1957 Konvencijo ZN o enakem plačilu za enako delo in leta 1984 Konvencijo Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Slednja je spodbudila vlado k revidiranju, izboljšanju in oblikovanju več nacionalnih regulacij, ki so v večji meri zagotavljale enak status, pravice in dolžnosti ter možnosti moškim in ženskam. (UN, 1997 : 11)

Formalno imajo ženske v Sloveniji enake pravice od leta 1946, ko so dobile volilno pravico. Ustava RS določa enakost pred zakonom, brez kakršnekoli diskriminacije glede na spol. Slovenska zakonodaja upošteva tudi načela mednarodnih konvencij o pravicah žensk. Slovenija je Konvencijo Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk

ratificirala leta 1992. V največji meri za njeno implementacijo skrbi Urad za enake možnosti. Leta 2002 je vlada sprejela Zakon o enakih možnostih žensk in moških ter leta 2004 Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Internet 13).

Vendar zakonodaja sama po sebi ni dovolj za doseg enakosti med spoloma. Obstoječe socio-kulturno okolje, norme in vrednote v obeh državah še vedno zavirajo žensko participacijo in omejujejo razumevanje koncepta žensk in razvoja v družbi.

V obeh državah je določena minimalna starost ob poroki in potrebno soglasje obeh vpletenih. Vendar se v Indoneziji zaradi dolgo prisotne drugačne tradicije še dogaja, da bodoče neveste pri odločitvi za poroko nimajo popolnoma svobodne besede in da se poroka sklene pred zakonsko določenim minimumom (Hull, 2002; Utomo, 2003).

Ženske v obeh državah imajo širok dostop do kontracepcije, s čimer lahko do določene mere uravnavajo svojo rodnost. V Indoneziji je prepovedano odpuščanje žensk zaradi poroke, nosečnosti ali poroda (United Nations, 1997: 41). Podobna določila veljajo v Sloveniji - delovno razmerje ne sme prenehati zaradi nosečnosti, poroda ali nege in varstva otroka (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 134). Odkritih primerov diskriminacije ni, vendar zato ne moremo zanikati prikrite diskriminacije, ki pa jo je težko meriti. Za razliko od Indonezije, je v Sloveniji splav dovoljen in sicer ga določa ustava (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 28).

Obvezno šolanje se je Indoneziji podaljšalo na 9 let (United Nations, 1997: 38). S tem so dosegli tudi večjo izobraženost in manjšo nepismenost žensk, kar je bil včasih velik problem. V osnovnem šolanju je delež deklic enakovreden dečkom, do razlik pa še vedno prihaja v višjih stopnjah izobraževanja. Razlike se kažejo tudi v izbranih smereh študija, ki še vedno odražajo tradicionalno pričakovane vloge žensk v zasebnem življenju. Podobno se dogaja tudi v Sloveniji. Ustava določa enakopravnost, vendar obstaja razlikovanje med spoloma. Udeležba je sicer enakovredna, a raziskave kažejo spolno diferencirano vzgojo in razlike med spoloma pri izbiri študija, ki odražajo delitev vlog med spoloma v zasebnem življenju in jih s tem še utrjujejo (Kozmik in Jeram (ur.), 1997: 77).

Indonezijska ustava določa, da imajo vsi državljani pravico do dela (United Nations, 1997: 41). Ženskam se ne sme prekiniti delovnega razmerja zaradi poroke, nosečnosti ali poroda, vladnim uslužbenkam ob porodu pripada tri mesece plačanega porodniškega dopusta (do

tretjega otroka), ne smejo opravljati nočnega dela, dela, ki škoduje njihovemu zdravju, varnosti ali morali (United Nations, 1997: 42-43). Ženske lahko delajo od 16. do 60. leta starosti in lahko izberejo katerikoli poklic. Vendar v stereotipnih poklicih še vedno zahtevajo le določen spol (United Nations, 1997: 43). Prisotni sta obe obliki segregacije - vertikalna in horizontalna. V Sloveniji imajo po zakonu moški in ženske enake možnosti pri zaposlovanju in so za enako delo enako plačani. Vendar prihaja do prikrite diskriminacije pri zaposlitvi, kjer imajo zaradi potencialnega materinstva žensk prednost moški, ženske so pogosto tudi manj plačane in težje napredujejo. Še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela in poleg udeležbe na trgu dela, ki je v večini primerov za polni delovni čas, družinske obveznosti predstavljajo dvojno breme.

Za obe državi je značilna velika podprezentiranost žensk na pomembnih mestih odločanja. V Indoneziji ima precejšen vpliv še vedno religija, ki postavlja ženske v podrejen položaj in poudarja vlogo ženske v domači sferi, vendar tudi v Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela.

9. ZANIMIVOST: LJUDSTVO MINANGKABAU IN MATRIARHAT

»Če ljudje niso vljudni, če nimajo dobrega značaja, potem niso Minangkabau ljudje« (Sanday, 2002: 236).

Velika zanimivost ljudstva province Zahodna Sumatra, kjer sem preživela štiri mesece, je matriarhat. Etnična skupina Zahodne Sumatre se imenuje Minangkabau in obsega 4 milijone ljudi, kar jih med 300 etničnimi skupinami v Indoneziji uvršča kot četrto največjo. To je danes največja in najbolj stabilna matrilinearna družba na svetu. V državi so poznani po svojem učenem instinktu, demokratičnih tendencah, poslovni bistrini in matriarhalnih običajih (Sanday, 2002: x).

Na življenje ljudi vplivajo trije stebri družbe: vlada, vera in *adat*, kar pomeni lokalne običaje, značilne za vsako etnično skupino, in v tem primeru prvotna pravila, katerih del je tudi matriarhat. Prisoten je tudi četrti steber, ki nekako povezuje ostale tri, pogosto nasprotujoče si, vire pravil. To je poznavanje magičnega. Magija je z njihovim življenjem močno prepletena, vendar imata častni status vseeno *adat* in islam. Pri tem je zanimivo, kako je matrilinearna družba postala ena najbolj islamiziranih etničnih skupin v celem malajskem svetu. (Sanday, 2002: 16-17)

Moško orientirani šeriat ponuja pravzaprav nekakšno ravnovesje v odnosu s prevladujočimi žensko orientiranimi tradicijami, kjer morajo mladi moški potrpežljivo čakati na ženitno ponudbo s strani kake družine mlade ženske.

Prve definicije matriarhata so bile izpeljane iz analogije s patriarhatom in so torej pomenile vladavino mater v družbeni skupini ali politični entiteti (OED v Sanday, 2002: 226) ter družbe, kjer je ozir na ženske večji kot v barbarskih patriarhalnih družbah, kar pomeni matrilinearno dedovanje, skupno življenje po poroki v ženinem gospodinjstvu in razvidnost, da so ženske v prevladi (Tylor v Sanday, 2002: 226). Kljub napačnim interpretacijam, da to pomeni vladavino žensk ali mater, kar v preteklosti ni nikjer obstajalo, je pojem ostal. Pogosto se zamenjuje z drugimi pojmi, kot so matrifokalnost (ali matricentralnost, torej, mati je v središču družine, moški pa odsotni ali nepomembni), matrilokalnost (po poroki ženska ostane v materini hiši, kamor pride mož), matrilinearnost (dedovanje po materini strani) (Internet 6).

Matriarhat je tip družbe, ki se od ostalih razlikuje po odsotnosti struktur moči, neke centralne administracije in institucionaliziranih hierarhij. Sredstva produkcije so v skupni lastnini in niz pravil preprečuje akumulacijo moči. Odločitve glede vsakega področja življenja se sklenejo na podlagi konsenza, vključujoč oba spola in vse generacije (Internet 6).

Matriarhat ljudstva Minangkabau je daleč od matriarhata, kot ga pojmuje zahodni svet. Čeprav je veliko načinov, s katerimi ženske dominirajo v življenju, pa ne vladajo, niti ne vladajo moški. Žensko področje dejavnosti vključuje njihove ceremonialne aktivnosti in njihovo predanost vzgoji otrok po načelih *adata*, torej zagotavljanje stabilnosti tradicije. Ta daje v vsakodnevnih zadevah starejšim ženskam moč in veljavo na način, ki se ne more primerjati z močjo, ki jo imajo moški nad ženskami v moško orientiranih družbah. Načela *adata* Zahodne Sumatre niso niti zrcalna niti podobna uporabi moči v družbah, kjer prevladujejo moški. (Sanday, 2002: 225-226)

V tem sistemu se otroci smatrajo kot potomci materine strani družine in ne očetove. Na primer mlad deček ima svojo prvotno odgovornost do materinega in sestrinega klana (ta sestoji iz vsaj treh generacij žensk - matere, njenih hčera in njenih vnukinj - ter moških, ki so z njimi neposredno povezani - materini bratje, sinovi in vnuki.). V praksi to pomeni, da mladi mož obišče svojo ženo šele zvečer, dan pa preživi s sestro in njenimi otroki. Možje in očetje so tako vedno razpeti med matere in sestre na eni strani ter žene in otroke na drugi. Za poročene sestre je sicer običajno, da ostanejo v hiši staršev. Pogost vzorec bivanja je, da sestre in neporočeni družinski člani skušajo živeti čim bliže drug drugega, tudi v isti hiši. (Frederick in Worden (ur.), 1993: 112)

Hčere so medgeneracijska povezava v verigi, ki se tvori po materini strani, in s katero se prenaša podedovana zemlja in matrilinearni nazivi. Če v družini ni hčera, se linija prekine. Moški, ki se ga drži matrilinearni naziv, torej neke vrste družinsko ime, pomaga pri upravljanju z zemljo, vendar le-te ne more prenesti na svoje otroke. (Sanday, 2002: 3)

Vodja klana, *penghulu*, je moški, ki je podedoval ta matrilinearni naziv. Njegove glavne naloge so nadziranje upravljanja zemlje prednikov, kar počne skupaj s sestrami, razreševanje sporov, dogovarjanje glede porok, prenašanje nazivov na nove kandidate in drugo. Ker ga upravljanje z zemljo postavlja v položaj, ki ga lahko izkoristi sebi v prid, se mora izkazati za več kot primerno osebo, cenjen mora biti kot pošten, resnicoljuben, odkrit in dovolj trden, da

vzdržuje pravila *adata*. Moški, ki proda zemljo brez poprejšnjega dogovora z ženskimi sorodnicami, trpi za posledicami prekletstva prednikov. (Sanday, 2002: 174)

Minangkabau moški gredo pogosto od doma, tudi v tujino, v iskanju priložnosti, denarja in poslovnega uspeha. Sorodstvo žene je v tem času odgovorno za družino in obdelovanje zemlje. (Frederick in Worden, 1993: 112)

Pred mojim prihodom si pravzaprav nisem predstavljal, kako lahko matriarhat funkcionira skupaj z islamom. Nato pa me je presenetilo, da je ljudstvo Minangkabau eno najbolj islamu predanih ljudstev v Indoneziji. Na prvi pogled se niti ne razlikuje od drugih, patriarhalnih, ljudstev. Vendar se po preteku nekaj časa lahko opazi, da so ljudje zelo ponosni, da so pripadniki tega ljudstva, tradicija jim veliko pomeni in igra veliko vlogo v njihovih življenjih. V zavesti ljudi je, da ženske predstavljajo večjo avtoriteto, bolj so spoštovane. Kljub vsemu pa odločajo še vedno moški, razlika je le v tem, da imajo glavno besedo strici in ne očetje.

Po primerjavi podatkov z drugimi provincami (HDR, 2004: 98-100) sem ugotovila, da je pismenost žensk v Zahodni Sumatri višja od indonezijskega povprečja, ženske se dlje šolajo, večji odstotek predstavljajo v delovni sili, več žensk je v parlamentu, med menedžerji in visokimi administratorji. Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI - Gender Related Development Index; kaže širjenje osnovnih človeških virov, npr. zdravja, izobrazbe, dohodka) uvršča Zahodno Sumatro na 9. mesto v državi (izmed 30. provinc), merilo razporejenosti moči po spolu (GEM - Gender Empowerment Measure; kaže izrabo virov s stopnjo aktivne udeležbe žensk v politični in ekonomski sferi) pa jo uvršča na 8. mesto.

10. ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem želela primerjati okoliščine poročnih strategij dveh geografsko in kulturno oddaljenih držav, Indonezije in Slovenije. Prišla sem do naslednjih spoznanj.

Indonezijski mladi ljudje se soočajo z velikimi družbenimi spremembami - spreminjajo se pogoji življenja, družbene vrednote in tradicionalne norme. Bolj kakor nekoč so izpostavljeni izobrazbi, množičnim medijem in vladnim programom, imajo več svobode in prostora za razvoj lastne individualnosti. To se kaže v odloženi prvi poroki, večji svobodi pri izbiri partnerja, večjem številu porok iz ljubezni, odloženem porodu prvega otroka in večji svobodi hčera, predvsem glede višje izobrazbe in razvoja kariere. Čeprav je starševstvu in poroki še vedno pripisana velika vrednost, današnji starši spodbujajo svoje otroke k višji izobrazbi, razvoju znanja in kariere. Vendar socio-kulturni in verski pritiski v zvezi s poroko ostajajo veliki, poroka in otroci so še vedno skoraj univerzalen pojav. Pojavilo pa se je, začuda, močno neodobranje ločitev in stroga pravna ureditev. K temu najbrž prispeva tudi vse bolj puritanska klima ponovnega oživljanja islama.

V Sloveniji je glavna prвина, ki določa poročne strategije, trend podaljševanja mladosti. Mladi podaljšujejo šolanje, dlje živijo pri starših, kar ima za posledico kasnejše poročanje in manjše število otrok. Zelo se je zmanjšalo tudi samo število porok, število otrok, vse več zakonov razpade, veliko je zvez brez poroke in otrok, ki se rodijo izven zakonske skupnosti. Eden od razlogov bi bil lahko upad pomena zakonske zveze, saj ljudem ne pomeni več nekega načina identifikacije. Razlogi so lahko tudi ekonomske narave, za mlade je zelo težko dobiti prvo službo, zaposlitve so vedno bolj negotove in stanovanjski problem pogost.

Če pri obeh državah primerjamo podatke o starosti ob poroki, pogostosti porok in rodnosti, bi lahko ugotovili precej podobne trende, le da je Indonezija manj razvita država, z drugačno hitrostjo prihoda in odvijanja teh trendov. V Sloveniji se je število porok v zadnjih treh desetletjih že zmanjšalo skoraj za polovico. V Indoneziji je poroka še vedno skoraj univerzalna, vendar je že mogoče opaziti večje število samskih kot v preteklosti. Starost ob poroki se je v obeh državah močno dvignila in rodnost precej znižala.

Presenetljivi so podatki glede ločitev. Slovenija pričakovano sledi trendom zahodnega sveta, število ločitev torej močno narašča, v Indoneziji pa so bile v preteklosti ločitve zelo pogost pojav, sedaj pa so, kljub podobnim družbenim spremembam kot na Zahodu, zelo redke.

Tudi izobraženost žensk se v obeh državah povečuje. V Indoneziji, kjer je bilo v preteklosti veliko nepismenih žensk, starši danes spodbujajo svoje hčerke k večjemu izobraževanju in pridobivanju znanja. Večja izobrazba ima posledice na kasnejšo starost ob poroki, nižjo rodnost in večjo avtonomijo pri odločanju žensk. Tudi v Sloveniji je večja izobrazba ženskam omogočila več osebne svobode in neodvisnosti od družine pri izbiri zakonskega partnerja, šole služijo kot dobri poročni trgi.

Glede delovne aktivnosti žensk v Sloveniji ni večjih sprememb, saj je visoka udeležba žensk na trgu dela že tradicija. Tudi v Indoneziji je prisotna precej visoka udeležba žensk na trgu dela, deloma je k temu prispevala tudi kriza konec devetdesetih let. Vendar so ženske prisotne večinoma na neformalnem trgu dela, npr. kot prodajalke na uličnih tržnicah in stojnicah, kar jih postavlja v slabši položaj. Kljub vsemu delovna aktivnost pomeni za osebo boljše možnosti na poročnem trgu, prehod v zaposlenost namreč pomeni pripravljenost za zakonsko življenje in oseba postane kot poročni partner bolj ekonomsko zanimiva.

Za obe državi je značilna spolna diskriminacija v družbi, zlasti slaba zastopanost žensk na pomembnih mestih odločanja. V Indoneziji ima precejšen vpliv še vedno religija, ki postavlja ženske v podrejen položaj in poudarja vlogo ženske v domači sferi. Tudi v Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela.

Mojo predpostavko, da se kljub razliki v razvitosti držav, v obeh pojavljajo podobni trendi, lahko vsaj deloma potrdim. V Indoneziji in Sloveniji so prisotne spremembe družinskega življenja, ki sledijo fazam demografske tranzicije. Čeprav z različno hitrostjo, se niža število porok in rodnost upada. Za obe državi je značilno večanje izobrazbe žensk, delovna participacija je visoka, kar vsaj deloma vpliva na boljši družbeni položaj žensk. Vendar je v obeh državah prisotna spolna delitev vlog, diskriminacija žensk, nižje plače v primerjavi z moškimi in nizka udeležba žensk v funkcijah vplivanja. Razlike pa so prisotne glede ločitev, ki so se v Indoneziji v zadnjih nekaj desetletjih močno znižale, v Sloveniji pa po pričakovanjih močno narasle. To pomeni, da je (religiozno obarvan) tradicionalizem v Indoneziji implicitno močnejše prisoten kakor v Sloveniji.

11. SEZNAM LITERATURE

1. **Angeles, Gustavo; Guilkey, David K.; Mroz, Thomas A.** (2005): *The Effects of Education and Family Planning Programs on Fertility in Indonesia*. Economic Development and Cultural Change, 54 (1), str. 165 - 201. Dostopno na: <http://www.cpc.unc.edu/measure/publications/pdf/ja-05-63.pdf> (20.06.2006)
2. **Bongaarts, John** (2003): *Completing the Fertility Transition in the Developing World: The Role of Educational Differences and Fertility Preferences*. No. 177. Population Council, New York. Dostopno na: <http://www.popcouncil.org/pdfs/wp/177.pdf> (10.08.2006)
3. **Chesnais, Jean-Claude** (1996): *Fertility, Family and Social Policy in Contemporary Western Europe*. Population and Development Review, 22 (4), str. 729-739
4. **Černič Istenič, Majda** (1995): *Spremembe v družbenem položaju žensk in upadanje rodnosti v Sloveniji*. V Rener, Tanja; Potočnik, Vika; Kozmik, Vera (ur.): Družine: različne - enakopravne. Vitrum, Ljubljana
5. **Černigoj Sadar, Nevenka** (1996): *Prosti čas*. V Svetlik (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji. FDV, Ljubljana
6. **Černigoj Sadar, Nevenka in Drobnič, Sonja** (1999): *Poročna homogamija in (re)produkcija socialnih neenakosti*. V Mandič, Srna (ur.): Kakovost življenja. Stanja in spremembe. FDV, Ljubljana
7. **Černigoj Sadar, Nevenka in Verša, Dorotea** (2002): *Zaposlovanje žensk*. V Svetlik, Ivan; Glazer, Jože; Kajzer, Alenka; Trbanc, Martina (ur.): Politika zaposlovanja. FDV, Ljubljana
8. **Drobnič, Sonja in Černigoj Sadar, Nevenka** (2003): *Who Marries Whom in Slovenia?* V Blossfeld, Hans Peter in Timm, Andreas (ur.): Who Marries Whom? Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht
9. **Ferfila, Bogomil** (2003): *Družboslovni preseki Avstralazije in Indonezije*. FDV, Ljubljana
10. **Frederick, William H. in Worden, Robert L.** (ur.) (1993): *Indonesia: a Country Study*. Federal Research Division, Library of Congress, Washington
11. **Ghuman, Sharon J.** (2003): *Women's Autonomy and Child Survival: A Comparison of Muslims and non-Muslims in Four Asian Countries*. Demography, 40 (3), str. 419 - 436. Dostopno na: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2053/pqdweb?index>

- =0&did=405493831&SrchMode=1&sid=1&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1149201091&clientId=16601 (02.06.2006)
12. **Guest, Philip** (1992): *Marital Dissolution and Development in Indonesia*. Journal of Comparative Family Studies, 23 (1), str. 95-113
  13. **Heaton, Tim B.** (1996): *Socioeconomic and Familial Status of Women Associated With Their Age at First Marriage in Three Islamic Societies*. Journal of Comparative Family Studies, 27 (1), str. 41. Dostopno na <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2053/pqdweb?did=9150095&sid=3&Fmt=3&clientId=16601&RQT=309&Vname=PQD> (29.05.2006)
  14. **Heaton, Tim B.; Cammack, Mark; Young, Larry** (2001): *Why is the Divorce Rate Declining in Indonesia?* Journal of Marriage and Family, 63 (2), str. 480-490. Dostopno na <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2053/pqdweb?index=0&did=73117554&SrchMode=1&sid=1&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1149199052&clientId=16601> (01.06.2006)
  15. **Hull, Therence H.** (2002): *The Marriage Revolution in Asia*. Population Association of America. Dostopno na: <http://paa2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60011> (05.07.2006)
  16. **ICRW 2005**: *A Second Look at the Role Education Plays in Women's Empowerment*. International Center for Research on Women, Washington. Dostopno na: <http://www.icrw.org/docs/Secondary%20Education%20Needed.pdf> (11.08.2006)
  17. **Jones, Gavin W.** (1997): *Modernization and Divorce: Contrasting Trends in Islamic Southeast Asia and the West*. Population and Development Review, 23 (1), str. 95-114
  18. **Jones, Gavin W.** (2003): *The "Flight from Marriage" in South-East and East Asia*. Asian Metacentre Research Paper Series. No. 11. Asian Metacentre for Population and Sustainable Development Analysis. Dostopno na: <http://www.populationasia.org/Publications/RP/AMCRP11.pdf> (30.05.2006)
  19. **Jones, Gavin W.; Asari, Yahya; Djuartika, Tuti** (1994): *Divorce in West Java*. Journal of Comparative Family Studies. 25 (3), str. 395. Dostopno na: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2053/pqdweb?index=18&did=4578602&SrchMode=1&sid=3&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1155386850&clientId=16601> (17.08.2006)
  20. **Kanjuo Mrčela, Aleksandra** (1996): *Ženske v menedžmentu*. ČZP Enotnost Ljubljana, Ljubljana

21. **Kanjuo Mrčela, Aleksandra** (2000): *Spolna konstrukcija menedžerskih vlog: stekleni organizacijski stropovi v devetdesetih*. Družboslovne razprave, 16 (34-35), str. 53-78
22. **Kozmik, Vera** (1998): *Še diskriminirane?* V: Mrgole Jukič, Tjaša: Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes. Zgodovinski arhiv, Ptuj
23. **Kozmik, Vera in Jeram, Jasna** (ur.) (1997): *Položaj žensk v Sloveniji v devetdesetih*. Vlada RS, Urad za žensko politiko, Ljubljana
24. **Likar, Vojislav** (ur.) (1998): *Rodnostno vedenje Slovencev. Nacionalno poročilo*. Založba ZRC, Ljubljana
25. **Malačič, Janez** (2005): *Demografske razmere in prebivalstvena politika v Sloveniji: iz Jugoslavije v Evropsko Unijo*. Naše gospodarstvo, 51 (5-6), str. 11-18
26. **Malhotra, Anju** (1991): *Gender and Changing Generational Relations: Spouse Choice in Indonesia*. Demography, 28 (4), str. 549-570
27. **Malhotra, Anju** (1997): *Gender and the Timing of Marriage: Rural-Urban Differences in Java*. Journal of Marriage and the Family, 59 (2), str. 434-450.
Dostopno na: <http://nukweb.nuk.uni-lj.si:2053/pqdweb?index=1&did=11976460&SrchMode=1&sid=1&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1155596320&clientId=16601> (20.08.2006)
28. **Natek, Karel in Natek, Marjeta** (2006): *Države sveta*. Mladinska knjiga, Ljubljana
29. **Oppenheim Mason, Karen in Smith, Herbert L.** (2003): *Women's Empowerment and Social Context: Results from Five Asian Countries*. Dostopno na: <http://swaf.pop.upenn.edu/papers/WomensEmpowerment2Jan2003.pdf> (01.06.2006)
30. **Renner, Tanja** (1995): *Ideologije krize*. V Renner, Tanja; Potočnik, Vika; Kozmik, Vera (ur.): Družine: različne - enakopravne. Vitrum, Ljubljana
31. **Renner, Tanja in Švab, Alenka** (1996): *Družinski status*. V Nastran Ule, Mirjana (ur.): Mladina v devetdesetih. Analiza stanja v Sloveniji. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
32. **Rosenberg, Ruth** (ur.) (2003): *Trafficking of Women and Children in Indonesia*. United States Agency for International Development. Dostopno na: <http://www.icmc.net/files/traffreport.en.pdf> (15.07.2006)
33. **Salecl, Tanja** (2003): *Položaj žensk na trgu dela v tranzicijskem obdobju v Sloveniji*. Magistrsko delo. FDV, Ljubljana
34. **Sanday, Peggy Reeves** (2002): *Women at the Center: Life in a Modern Matriarchy*. Cornell University Press, New York

35. **Savitridina, Rini** (1997): *Determinants and Consequences of Early Marriage in Java, Indonesia*. Asia-Pacific Population Journal, 12 (2). Dostopno na: <http://www.unescap.org/esid/psis/population/journal/1997/v12n2a2.htm> (15.08.2006)
36. **Serše, Aleksandra** (1998): »Ženske naj bodo doma, naj bodo dobre gospodinje in matere«. V Mrgole Jukič, Tjaša: *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes*. Zgodovinski arhiv, Ptuj
37. **Singarimbun, Masri in Manning, Chris** (1974): *Marriage and Divorce in Mojolama*. Indonesia, 17 (april 1974), str. 67-82. Dostopno na: <http://cip.cornell.edu/Dienst/UI/1.0/Summarize/seap.indo/1107130751> (10.08.2006)
38. **Singh, Susheela in Samara, Renee** (1996): *Early Marriage Among Women In Developing Countries*. International Family Planning Perspectives, 22 (4), str. 148-157 & 175. Dostopno na: <http://www.gutmacher.org/pubs/journals/2214896.pdf> (28.05.2006)
39. **Sundaram, Aparna** (2005): *Modernization, Life Course and Marriage Timing in Indonesia*. Doktorska dizertacija, University of Maryland. Dostopno na: <https://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/3218/1/umi-umd-3044.pdf> (12.08.2006)
40. **UNICEF** 2001: *Early Marriage. Child Spouses*. Innocenti Digest, šte. 7. Dostopno na: <http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest7e.pdf> (30.05.2006)
41. **United Nations** 1997: *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Second and third reports of States parties. Indonesia. Dostopno na: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/051/89/IMG/N9705189.pdf?OpenElement> (27.08.2006)
42. **Uršič, Simona** (2001): *Položaj žensk v tretjem svetu*. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana
43. **Utomo, Iwu Dwisetyani** (2003): *Adolescent reproductive health in Indonesia. Status, Policies, Programs, and Issues*. Policy Project. Dostopno na: http://www.policyproject.com/pubs/countryreports/ARH_Indonesia.pdf (28.05.2006)
44. **Widayatun** (1991): *Women's Status and Child Survival in West Java, Indonesia*. Asia-Pacific Population Journal, 6 (1), str. 3-24. Dostopno na: <http://www.unescap.org/esid/psis/population/journal/1991/v06n1a1.pdf> (07.07.2006)

12. VIRI

1. **Anketa o delovni sili 2006.** Delovno aktivno prebivalstvo po anketi o delovni sili. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: http://www.stat.si/tema_demografsko_trg_adp.asp(16.08.2006)
2. **Hanžek, Matjaž** (ur.) (1999): *Human Development report - Slovenia 1999*. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana
3. **IDHS 2003: Indonesia Demographic and Health Survey 2002-2003.** Statistics Indonesia, Jakarta; National Family Planning Coordinating Board, Jakarta; Ministry of Health, Jakarta; ORC Macro, Calverton. Dostopno na: http://www.measuredhs.com/pubs/pub_details.cfm?ID=439&srchTp=ctry (07.07.2006)
4. **IYARHS 2004: Indonesia Young Adult Reproductive Health Survey 2002-2003.** BPS, Jakarta, National Family Planning Coordinating Board, Jakarta, Ministry of Health, Jakarta, ORC Macro, Calverton. Dostopno na: http://www.measuredhs.com/pubs/pub_details.cfm?ID=546#dfiles (10.07.2006)
5. **Javornik, Jana in Korošec, Valerija** (ur.): *Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002/2003. Človekov razvoj in zdravje*. UNDP, UMAR, Ljubljana. Dostopno na: <http://www.sigov.si/zmar/projekti/pcr/02/pcr02-03.pdf> (01.08.2006)
6. **Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002.** Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: <http://www.stat.si/popis2002/si/default.htm> (20.09.2006)
7. **Rezultati raziskovanj 2001: Prebivalstvo Slovenije 1999.** Št. 762. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: http://www.stat.si/pub_rr762-01.asp (15.08.2006)
8. **Rezultati raziskovanj 2004: Študentje v Republiki Sloveniji. Vpis na dodiplomski študij 2003/2004.** Št. 808. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/rr-808-04.pdf> (16.08.2006)
9. **Rezultati raziskovanj 2006: Prebivalstvo Slovenije 2003.** Št. 824. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/rr-824-06.pdf> (16.08.2006)
10. **Stalker, Peter** (ur.) (2001): *Indonesia Human Development Report 2001. Toward a New Consensus; Democracy and Human Development in Indonesia*. BPS-Statistics

- Indonesia, Bappenas, UNDP Indonesia. Dostopno na: http://www.undp.or.id/pubs/iHDR2001/iHDR2001_full.pdf (20.09.2006)
11. **Stalker, Peter** (ur.) (2004): *National Human Development Report 2004. The Economics of Democracy: Financing Human Development in Indonesia*. BPS-Statistics Indonesia, Bappenas, UNDP Indonesia. Dostopno na: http://www.undp.or.id/pubs/iHDR2004/iHDR2004_full.pdf (20.09.2006)
  12. **Statistični letopis 1997**. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: <http://www.stat.si/letopis/1997/06-97.pdf> (16.08.2006)
  13. **Statistični letopis 2004**. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?poglavje=4&leto=2004&jezik=si (10.09.2006)
  14. **Statistični letopis 2005**. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Dostopno na: http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?leto=2005&jezik=si (10.09.2006)
  15. **UNDP 2005: Human Development Report**. New York. Dostopno na: <http://hdr.undp.org/statistics/data/countries.cfm> (01.08.2006)

13. INTERNETNI VIRI

1. **Asia Pacific Migration Research Network. Issues paper from Indonesia:**
<http://www.unesco.org/most/apmrnw8.htm> (16.08.2006)
2. **CIA The World Fact Book 2006:** <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (14.08.2006)
3. **Eurostat, delovna aktivnost žensk v Sloveniji in Evropi.** Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1334,49092079,1334_49092794&_dad=portal&_schema=PORTAL (20.09.2006)
4. **Festival Druga godba:** <http://www.drugagodba.si/> (23.08.2006)
5. **Izvoz in uvoz po kontinentih in državah, Slovenija, letno. Statistični urad RS:**
<http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (18.08.2006)
6. **Matriarhat:** <http://matriarchy.info/index.php> (10.08.2006)
7. **Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo; Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Indonezije o gospodarskem, znanstvenem in tehnološkem sodelovanju:** <http://www.mvzt.gov.si/index.php?id=570> (23.08.2006)
8. **Popisi prebivalstva, Indonezija. BPS Statistics Indonesia:** <http://www.bps.go.id/sector/population/table1.shtml> (20.09.2006)
9. **Sacred texts, Hadith:** <http://www.sacred-texts.com/isl/hadith/had24.htm> (16.08.2006)
10. **Sklenitve in razveze zakonskih zvez, Slovenija, 2005. Statistični urad RS, novica 11.08.2006:** http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=363 (20.09.2006)
11. **Social watch, country by country, Indonesia:** http://www.socialwatch.org/en/fichas/Pais/ampliado_96.html (23.08.2006)
12. **Urad predsednika Republike Slovenije; sporočilo za javnost, 08.07.2003:**
<http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/dokumentiwab/96D02AB71922EBFAC1256F8D002F5A62?OpenDocument> (23.08.2006)
13. **Urad za enake možnosti:** <http://www.uem.gov.si> (21.09.2006)
14. **Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih RS:** <http://www.dz-rs.si/index.php?id=57> (26.07.2006)
15. **Združeni narodi: Svetovni vzorci poročanja, 2000 (World Marriage Patterns, 2000):** <http://www.un.org/esa/population/publications/worldmarriage/worldmarriagepatterns2000.pdf> (29.08.2006)